

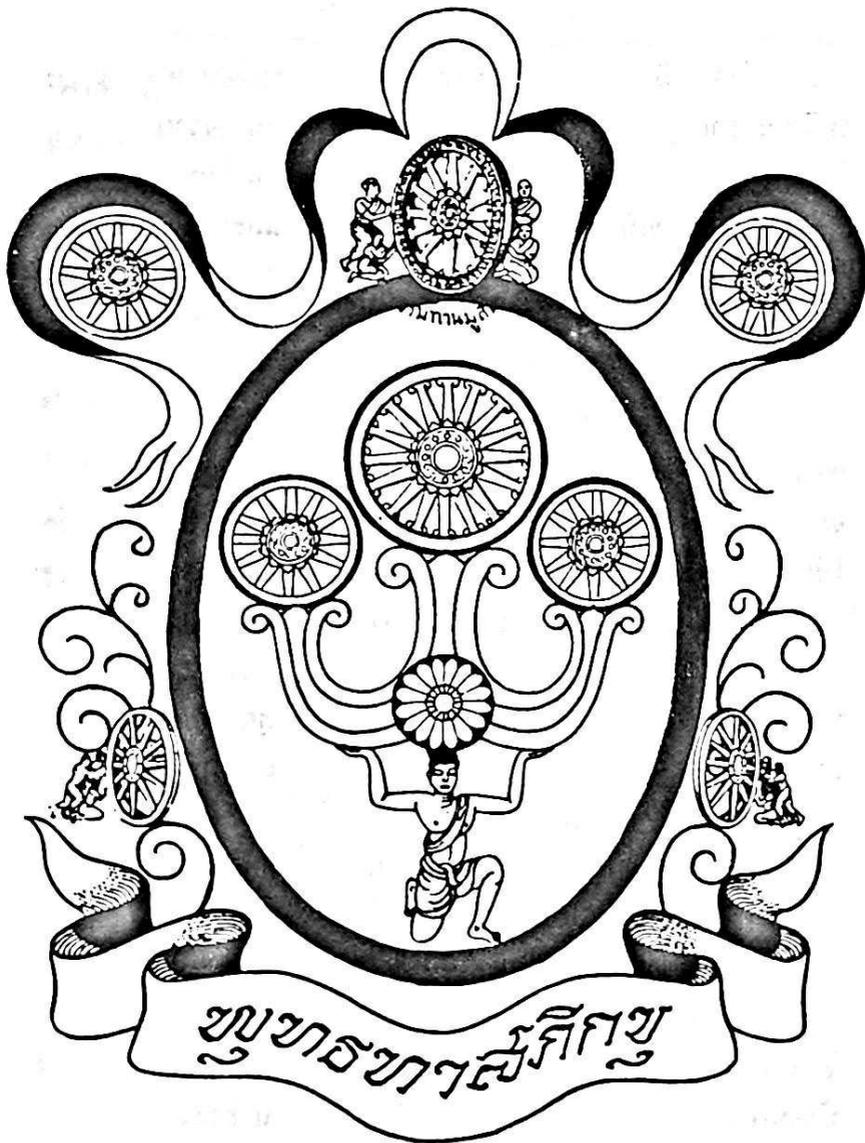
อุทิศนา

จักรธรรมะมาลัย	จะหมุ่นทั่วทั้งธาษตรี
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรองประสงค์ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่ยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ๖
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวสู่สู่เดรัจฉาน ๖
จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ๖
บรรษัทพระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพันภัย ๖
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งธาษตรี ๖

พ.ท.

๒๕๒๓

ปทานุกรมธรรมะสำหรับชาวบ้าน

(ชุดหมุ่หล่อ อ่ันด้บ ๖๘)

ในโลกนี้มีแต่คนบ้า

โลกนี้มี	แต่คนบ้า	น่าใจหาย
เพราะมีอยาก	เป็นฐานล่าง	จนวางวาย
มีให้บ้า	มากมาย	จนวายปราณ
บ้าเรื่อยเปื่อย	บ้ากินกาม	และบ้าเกียรติ
หรือมีใคร	เคยเกลียด	ลองว่าخان
บวกหรือลบ	บ้าเกินบ้า	ทุกอาการ
ดีหรือชั่ว	มันชมซาน	บ้าปานกัน
ในโลกนี้	จึงมีแต่	คนบ้า
ถ้าไม่จริง	มาต่อว่า	เอากะฉัน
จะได้บ้า	กันต่อไป	ให้พัลวัน
ได้บ้ากัน	ต่อไป	ในจักรวาล
อันความอยาก	นั้นครอบงำ	คนทั่วไป
ใครไม่อยาก	ได้อะไร	ลองไซخان
อันความอยาก	เป็นความบ้า	ทุกอาการ
ดีหรือพาล	ก็คือบ้า	มาด้วยกัน
อันความอยาก	มีว่อน	แต่อันออก
อยากนมแม่	ไม่ต้องบอก	ให้ใครชั้น
อยากอะไร	ใจระบม	จมคืนวัน
เมืองสวรรค์	ก็ยังไม่อยาก	เป็นปากปลิง
บ้าสวรรค์	พิชฌมัง	ยังไม่รู้
จึงได้บ้า	กันอยู่	เป็นผีสิง
บ้านตนเอง	เป็นคนบ้า	น่าซังซิง
บ้าอย่างยิ่ง	คือบ้าตัว	ของตัวเอง

คำปรารภ

การวัดค่าพิกัดของสิ่งของตามแผนที่ของกรมแผนที่ทหารบก
แผนที่ ที่ใช้ของกองแผนที่ทหารบกนั้น แผนที่ที่กรมแผนที่ทหารบก
ประมวล ส่วนแผนที่ที่กองแผนที่ทหารบก และแผนที่ของกองแผนที่ทหารบก
ที่กองแผนที่ทหารบก

ตาม: เป็น วิธีวัดค่า ของแผนที่, แต่เขาสนใจ
ก็มีเพียงวิธีวัดค่าแผนที่ที่กองแผนที่ทหารบก. แผนที่ที่กอง
แผนที่ทหารบกนั้น เป็น วิธีวัดค่า แผนที่แล้ว แต่เป็นแผนที่ที่
ใช้ เป็นวิธีวัดค่าแผนที่ที่กองแผนที่ทหารบก. แผนที่ที่กอง
แผนที่ทหารบกนั้น เป็น วิธีวัดค่า แผนที่แล้ว แต่เป็นแผนที่ที่
ใช้ เป็นวิธีวัดค่าแผนที่ที่กองแผนที่ทหารบก. แผนที่ที่กอง
แผนที่ทหารบกนั้น เป็น วิธีวัดค่า แผนที่แล้ว แต่เป็นแผนที่ที่
ใช้ เป็นวิธีวัดค่าแผนที่ที่กองแผนที่ทหารบก.

เป็นผลของของแผนที่ที่ถูกตัดออกแล้ว คือ แผนที่ที่
คน มีความสนใจเป็นแผนที่ที่ขาดใจ และมีความสนใจใน
แผนที่ เป็นวิธีวัดค่าแผนที่ที่กองแผนที่ทหารบก. แผนที่ที่กอง
แผนที่ทหารบกนั้น เป็น วิธีวัดค่า แผนที่แล้ว แต่เป็นแผนที่ที่
ใช้ เป็นวิธีวัดค่าแผนที่ที่กองแผนที่ทหารบก. แผนที่ที่กอง
แผนที่ทหารบกนั้น เป็น วิธีวัดค่า แผนที่แล้ว แต่เป็นแผนที่ที่
ใช้ เป็นวิธีวัดค่าแผนที่ที่กองแผนที่ทหารบก.

ชื่อของแผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่
แผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่
แผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่
แผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่ ชื่อแผนที่

สารบัญ

บทนำ	๑
ก ๓ ก.	๒
กกจูปมสูตร	๕
กถา	๘
กถาวัตถุ	๑๑
กถาวัตถุกาล	๑๗
กรง	๑๘
กลั้วตาย	๒๒
กลี	๒๕
กัปป	๒๖
กาลามสูตร	๒๘
กินเปล่า	๓๔
กินผ้า กินเมีย	๓๕
กินลม	๓๖

กินเวลา	๓๙
กิริยา	๔๓
กู	๔๕
กูเป็นโค	๕๑
เกจืออาจารย์	๕๓
เกลือ	๕๔
เกษม	๕๖
เกิน	๕๗
แก้วสารพัดนึก	๕๙
โกกิลลา	๖๒
โกหก	๖๔
ไก่อ	๖๖

ปทานุกรมธรรมะสำหรับชาวบ้าน

บทนำ

เมื่อหลายปีมาแล้ว และเรื่อย ๆ มา จนกระทั่งบัดนี้ มีคนมารบเร้า ว่าทำไมไม่ทำปทานุกรมคำธรรมะขึ้น เพื่อให้สะดวกแก่ผู้ที่สนใจจะศึกษาจะค้นคว้า.

อาตมาก็บอกว่า เห็นด้วยที่จะมีปทานุกรมเช่นนั้น และก็รับปากกับคนเหล่านั้นทุกคราวไปว่าจะพยายามลองทำดู แต่ล่วงมาจนถึงบัดนี้ ก็ยังไม่ได้ทำ.

บัดนี้ก็ไม่มีแรง หรือกำลังแขนที่จะเขียน หรือจะเรียกว่าแต่งหนังสือปทานุกรมเช่นนั้นได้ ก็เป็นอันว่าจะต้องพูดด้วยปาก.

มันก็เลยกลายเป็นว่า แต่งหนังสือปทานุกรมบนธรรมาสน์ เป็นปทานุกรมธรรมะ แต่มีเฉพาะคำในแง่ของการปฏิบัติเท่านั้นเอง เป็นปทานุกรมธรรมะ สำหรับผู้ปฏิบัติที่อยู่นอกวัด.

จะเลือกเอามาแต่คำที่เห็นว่า เป็นคำธรรมะโดยตรง หรือเป็นคำธรรมะที่เขามองข้ามกันไป ไม่มองเห็นความสำคัญของคำชนิดนั้น ซึ่งแสดงธรรมะอยู่ในตัว.

เป็นคำที่ให้ความหมายในทางภาษาธรรม แก่คำในภาษาคน นี้เป็นส่วนใหญ่; ทั้งนี้ก็หวังว่า ผู้ที่จะศึกษานั้น จะได้ฝึกฝนสติปัญญาของตน ให้รู้จักมองความหมายของคำธรรมดาสามัญที่สุด ที่พูดกันอยู่ตามธรรมดานั้น ให้เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้ง เป็นภาษาธรรมขึ้นมา.

ก ๓ ก.

(ก.กิน ก.กาม ก.เกียรติ)

ก.กิน คำว่ากินในที่นี้ ไม่ได้หมายแต่กินทางปาก แต่หมายถึง การกินโดยทวารทั้งห้า คือตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือในบางกรณีก็ทั้งหก คือใจด้วย. ต่างจากคำว่ากาม ก็เพราะว่าคำนี้ไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องทางเพศ หมายถึงกินด้วยความหิวหรือความต้องการ หรือให้ครบถ้วนตามที่ธรรมชาติต้องการ.

กินทางปากนั้นยังเป็นเรื่องน้อยเกินไป ยังมีกินทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้นหรือทางปาก นี้เรียกว่าทางกาย; แต่คนที่ไม่ได้เคยศึกษา หรือว่าไม่เคยสังเกตมา ก็จะไม่รู้สึกว่ามันนั้นก็เป็นการกิน. คนเราอยู่ไม่ได้ โดยที่ไม่ได้รับอะไรมา ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย มันทนไม่ได้ หรืออยู่ไม่ได้ หรือผิดธรรมชาติ, กินทางปากนี้ยังน้อยไปไม่พอ มันจึงมีกินทางตา ทางหู ทางจมูก เป็นต้นด้วย.

ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่าปัญหาเรื่องนี้มันกว้างขวางถึงอย่างนี้ อย่างว่าเด็กเล็ก ๆ เด็กทารกนอนอยู่ในเบาะ ก็ต้องดูพวงปลาตะเพียนเขียว ๆ แดง ๆ ที่แขวนห้อยอยู่ อย่างนี้เรียกว่าเด็กทารกนั้นกินทางตา ถ้าไม่ได้กินทางตา ตามันก็กระสับกระส่ายเหมือนกับไม่อิ่ม มันจึงต้องมีกินทางตา

เป็นต้น. หรือว่าเด็กทารกนั้นต้องฟังเพลงขับกล่อมในทางหู
ที่พี่เลี้ยงหรือมารดาจะต้องขับกล่อมด้วยเพลงกล่อมเด็ก ให้
ได้กินทางหู แล้วหูมันก็ไม่กระสับกระส่ายเหมือนกับว่าไม่หิว,
ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายนี้ก็มีความหมายอย่างเดียวกัน.
จนกระทั่งโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่แล้ว ก็มีการกินโดยทวารทั้งห้า
นี้อยู่เป็นประจำ แต่ไม่ได้เกี่ยวกับกามารมณ์.

ฉะนั้นคำว่ากินนี้ มีความหมายแยกออกไปต่างหาก
คือไม่เกี่ยวกับเรื่องเพศ เป็นเพียงงานของสัตยชาติญาณ ที่มัน
ต้องการจะให้มီးอะไรเข้ามาให้ครบ โดยทวารทั้งห้าหรือทวาร
ทั้งหก. ถ้าทำไม่ถูกต้อง ปัญหาที่จะต้องเกิดขึ้น เป็นความ
ผิดปกติ หรือถ้าทำมากเกินไป มันก็จะกลายเป็นที่ตั้งแห่ง
ความทุกข์, ฉะนั้นเรื่องกินนี้ ก็ต้องระวังให้ดี.

ก.กาม นี้มีความหมายเป็นเรื่องทางเพศโดยตรง ผิด
จากคำว่ากิน เรื่องกามนี้ก็มิได้ทั้งห้าทวารหรือหกทวาร ส่วน
ใหญ่จะเล็งกันเพียงห้าทวาร คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้แก่
รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นี้เรียกกันว่ากามคุณห้าอย่าง
และเป็นเรื่องระหว่างเพศ แล้วไม่มีอะไรจะครอบงำจิตใจคน
มาก เหมือนกับอารมณ์ที่มีความหมายทางเพศ.

ดังพระพุทธภาษิตใน เอกนิบาต อังคุตตรนิกาย ที่ได้
ตรัสไว้เป็นคู่ ๆ ว่า เราไม่เห็นรูปอะไรจะครอบงำจิตใจของบุรุษ
แล้วตั้งอยู่เหมือนรูปแห่งสตรี เราไม่เห็นเสียงอะไรที่จะ

ครอบงำจิตใจของบุรุษ แล้วตั้งอยู่เหมือนเสียงแห่งสตรี. นี่ก็หมายความว่าทั้งฝ่ายสตรีและฝ่ายบุรุษ มีอารมณ์ที่เนื่องอยู่ด้วยเพศตรงข้ามเป็นเครื่องครอบงำจิตใจ ตั้งอยู่อย่างไม่มีอะไรเหมือน.

นี่คือความหมายของสิ่งที่เรียกว่ากาม มีอารมณ์ชนิดที่เป็นการกระตุ้นความรู้สึกทางเพศโดยเฉพาะ ไม่เหมือนกับอารมณ์ที่เรียกว่า ก.กิน นั้นไม่กระตุ้นทางเพศ ก.กามนี้กระตุ้นทางเพศโดยเฉพาะ. แต่แม้อย่างนั้น บางทีอารมณ์ทางกามนี้ ยังพ่ายแพ้แก่อารมณ์ทางเกียรติ หรือทางตัวตนไปเสียก็มี เช่นว่ารู้สึกถูกลู่เกียรติ แล้วความรู้สึกทางกามก็หายไป อย่างนี้ ก็เรียกว่ามันยังไม่ใช่อำนาจสูงสุดอะไรนัก บางคราวมันก็ถูกระงับเสียด้วยความรู้สึกทางก.เกียรติหรืออิตตา. สิ่งนี้เรียกว่ากามเป็นอารมณ์ของกิเลสกาม หรืออารมณ์ของกามตัณหา นั้นแหละคือ ก.กาม.

ก.เกียรติ นี้ไม่เกี่ยวกับความรู้สึกทางเพศและไม่เกี่ยวกับความรู้สึกทางกาม, มันกลายเป็นเรื่องทางภพ หรือทางอิตตาที่มีความรู้สึกว่าตัวกูหรือของกู แล้วส่วนใหญ่ก็เนื่องอยู่กับทฤษฎี คือความคิดเห็น ความหมายมันด้วยความคิดเห็นไม่ได้เป็นไปในอารมณ์ทั้งห้า; เพราะว่าโดยแท้จริงแล้ว เป็นไปในทางอัมมารมณฺ์ คือเกี่ยวกับมโนทวารโดยตรงแต่อย่างเดียว.

เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรตินี้ถ้าควบคุมไม่ได้ มันก็เป็นเรื่องเสนียดทางวิญญาณอย่างสูงสุด นำความพินาศให้แก่อัตว์นั้น ๆ ถึงที่สุด เพราะฉะนั้นต้องเอามาพูดเป็นคำแรก เช่นเดียวกับตัว ก. เป็นพยัญชนะตัวแรก แห่งพยัญชนะในภาษาไทยเรา

กกจูปมสูตร.

กกจูปมสูตร (กะกะจูปะมะสูตร) สูตรว่าด้วยอุปมาคือ เลื่อย แม้ว่าจะป็นชื่อสูตร แต่ไม่ใช่เอามาพูดกันอย่างไร่เรื่องปริยัติ. เป็นเรื่องที่ได้เคยช่วยเอาตมาเอง ให้รอดจากอันตรายหลาย ๆ อย่างตลอดมา ยังคงเป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อยู่กระทั่งบัดนี้ ก็เพราะอุปมาอันนี้ซึ่งจะต้องเล่าเรื่องกันสักเล็กน้อย.

ข้อความมีว่า: ถ้าภิกษุถูกโจรจับมัดเอามา แล้วเอาเลื่อยเลื่อย พอเลื่อยตัดหนังขาด ภิกษุนั้นเจ็บ มีจิตใจโกรธต่อโจรนั้นแล้ว ภิกษุนั้นไม่ชื่อว่าคนของเรา, ถ้าโจรเลื่อยต่อไปอีกจนเนื้อขาด ความเจ็บทวีขึ้น ถ้าภิกษุนั้นโกรธต่อโจรนั้น ภิกษุนั้นไม่ชื่อว่าคนของเรา, ถ้าโจรเลื่อยต่อไปจนถึงกระดูก เจ็บมากยิ่งขึ้นไปอีก ภิกษุนั้นมีจิตโกรธต่อโจรนั้น ภิกษุนั้นไม่

ชื่อว่าคนของเรา, และถ้าใจได้เลี้ยวต่อไปอีก จนถึงเยื่อในกระดูก ซึ่งมีความเจ็บสูงสุด แล้วภิกษุนั้นโกรธต่อใจนั้น ภิกษุนั้นไม่ชื่อว่าคนของเรา.

หมายความว่าพระพุทธเจ้าท่านทรงปฏิเสธ ภิกษุที่มีความโกรธ เพราะความเจ็บปวดที่เกิดจากใจนั้น ท่านจัดว่าไม่ใช่คนของท่าน เพราะไม่ทำตามคำสั่งสอนของท่าน. เพราะเหตุไร? เพราะเหตุว่าไม่อดทน ไม่ให้อภัย มีความโกรธ.

ถ้าเราไม่รู้จักให้อภัย ไม่รู้จักบังคับความโกรธ มันก็ต้องโกรธ เพราะความเจ็บปวดเป็นต้น แล้วทำอย่างนี้จนเป็นนิสัย อะไรไม่ถูกใจหน่อยก็โกรธ มันก็มีเรื่องให้โกรธตลอดเวลา ก็เลยเป็นอันว่า ไม่ต้องมีจิตใจชนิดที่เป็นคนของพระพุทธเจ้า คือเป็นคนที่ไม่อดกลั้นอดทน หรือให้อภัยนั่นเอง, ไม่มีทางที่จะลดราวาศอกให้แก่ปรปักษ์ หรือแก่ศัตรูคู่อาฆาต, กระทั่งมันมีความเจ็บปวดเกิดขึ้นมาจากโรคภัย ปวดฟัน ปวดฝี ปวดแผลอะไรก็ตาม มันก็ไม่มีอาการอดกลั้นอดทน, มีจิตที่จะอาฆาตโกรธแค้นในสัตว์ บุคคล สังขารเหล่าอื่นเป็นนิสัย.

แต่ถ้าผู้ใดมาระลึกถึงคำสอน ที่ชื่อว่ากจูปมสูตร อยู่เป็นประจำ แล้วกลัวให้มาก ในการที่จะไม่เป็นคนของพระพุทธเจ้า ก็จะเกิดความรู้สึกอันใหม่ คือเปลี่ยนแปลงใน

จิตใจ จะเกิดความรู้สึกที่เป็นที่ตั้งของความอดกลั้นอดทน, จะทนได้มากกว่าคนธรรมดา อย่างที่จะเปรียบเทียบไม่ได้. นี้เรียกว่ามีขันติหรืออดทน แล้วก็จะมีหิริคือความละอาย ไม่กล้าทำอะไรให้ผิดไปจากแนว หรือว่าระบอบระเบียบที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางไว้ ถ้ามันจะเจออกไปนอกแนวแม้สักนิดหนึ่ง มันก็ละอายเหลือประมาณ.

แต่ใจความสำคัญอยู่ที่ว่า มีจิตบริสุทธิ์ หรือมี จิตปกติ คนเราถ้ามีจิตผิดปกติ ก็เรียกว่า จิตมันไม่บริสุทธิ์ เช่นไปโกรธเพราะเจ็บปวด จิตมันก็ไม่บริสุทธิ์ หรือมันผิดปกติแล้ว, แม้แต่ปวดฟัน ปวดฝี ถ้าจิตผิดปกติแล้ว ก็เรียกว่า เสียความปกติแห่งจิตหรือความบริสุทธิ์แห่งจิต นั่นแหละคือความที่ไม่เป็นคนของพระพุทธเจ้าแล้ว เพราะมันเสียสภาพสะอาด สว่าง สงบไปเสียแล้ว อย่างนี้.

นี่ขอให้นึกถึงคำว่า เลื่อยหรือกกจ (กะกะจะ) กกจนี้แปลว่าเลื่อย, ให้นึกถึงเลื่อยๆ ไว้ให้มาก ว่าพระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างไร. อาตมาชอบคำสอนเรื่องเลื่อย ก็นึกถึงอยู่เสมอ จนต้องเอามาเรียงลำดับไว้ เป็นคำที่ ๓ ของปทานุกรมนี่.

กถา

กถานี้แปลว่า คำพูด เมื่อมีการพูด มันก็ต้องมีคำพูด คำพูดนั้นเรียกว่ากถา, แปลเป็นภาษาธรรมดาก็คือ ถ้อยคำ สำหรับพูด.

คำว่ากถานี้ เป็นคำกลาง ๆ คือยังไม่ได้กำหนดลงไปให้ชัดว่า เป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายชั่ว มันจะเป็นคำเท็จหรือคำจริง ก็เรียกว่ากถาได้, เป็นคำหยาบหรือไพเราะ ก็เรียกว่ากถาได้, เป็นคำยุยงให้แตกกัน หรือว่าเป็นคำสมานสามัคคี ก็เรียกว่ากถาได้, เป็นคำเพื่อเจ้อหรือมีประโยชน์ ก็เรียกว่ากถาได้ แต่เราอาจจะเติมคำเข้าข้างหน้าว่า เป็นกถาที่ถูกต้องเป็นกุศล หรือว่าเป็นกถาที่เป็นอกุศล.

ธรรมดาก็นิยมใช้กันไปในทางที่เป็นฝ่ายดีฝ่ายถูกต้อง เพราะถือว่าเป็นคำที่ควรกล่าว ถ้าเป็นคำที่ไม่ควรกล่าวเป็นคำผิด ๆ ก็เรียกว่ามิจจากถา, เราจึงถือเอาคำว่ากถานี้มาในทางฝ่ายดีแต่ถ้อยคำนั้นมันเป็นกลาง ๆ. เช่นคำว่าทฤษฎีนี้เป็นกลาง ๆ แปลว่าความเห็น จะเป็นมิจจากทฤษฎีหรือสัมมาทฤษฎี ก็ต้องเรียกว่า ทฤษฎี แต่ที่ใช้กันอยู่จริงนั้น คำว่าทฤษฎีใช้ไปในทางผิดทั้งนั้น ใครมีทฤษฎีแล้วคนนั้นก็คือมี มิจจากทฤษฎี นั่นเอง. แต่ส่วนคำว่ากถานี้หมายในทางถูกต้อง ถ้ากถาแล้วก็หมายความว่า เป็นคำที่ควรพูด.

สิ่งที่เรียกว่ากถานี้มีความสำคัญ จะต้องระวัง อย่าพูดโดยไม่ระวัง คือปราศจากสติ. การจะพูดจาอะไรออกไปต้องมีสติสมบูรณ์เสียก่อน รู้สึกตัวเต็มที่เลยว่า คำพูดที่พูดออกไปนี้ มันจะมีอะไรเกิดขึ้น จะได้ระวังแต่ให้เป็นไปแต่ในทางที่ควรจะพูด. การที่บุคคลคนหนึ่งมีสติ แล้วก็รู้ว่า คำพูดที่พูดออกไปนี้ จะทำให้เขาเจ็บใจแน่ คือจะตำเขานั้นเอง อย่างนี้ก็ควรจะคิดเสียใหม่ คือจะต้องหยุดไว้; เป็นกถาชนิดที่ทำให้เกิดความเสียหายเบียดเบียนผู้อื่นแล้ว ก็เรียกว่าผิดทั้งนั้น ไม่พูด.

ฉะนั้นเรื่องเท็จ เรื่องหยาบคาย เรื่องยุยงให้แตกกัน หรือเพื่อเจอนี้ ก็เว้นเสีย, เหลือแต่คำจริง คำไพเราะ คำสมัครสมานสามัคคี และก็มีประโยชน์ด้วย. การที่มีการพูดจาไม่ระมัดระวังนั้น เป็นลักษณะของคนพาล ไม่ใช่บัณฑิต ไม่ใช่สัตบุรุษ ผู้เป็นสัตบุรุษจะต้องระมัดระวังการพูดจาเป็นอย่างยิ่ง จนถึงกับมีหลักว่า จะพยายามพูดแต่น้อยที่สุด จะไม่พูดโดยที่ไม่จำเป็น; มันจะเกิดนิสัยที่พูดอะไรง่าย ๆ ปล่อย ๆ ไป จนในที่สุดต้องวินาศฉิบหาย เพราะคำพูดที่เคยชินเป็นนิสัยในการพูดปล่อย ๆ. อย่างมีสุภาสิตโบราณโบราณว่า ปลาหมอตายเพราะปาก หมายถึงการที่ชอบพูดอย่างไม่ระมัดระวัง, หรือถ้าพูดว่า ถ้าพูดไปสองไพเบี้ย ถ้ามันเสียก็มีค่าถึงตำลึงทอง.

คนเดี๋ยวนี้นี้ไม่ค่อยถือสุภาชิตทำนองนี้ ชอบอวด แล้วก็เสียนิสัยมาตั้งแต่เล็ก ๆ ก็ว่าได้ เพราะว่าความนิยมหรือ การศึกษาแห่งยุคปัจจุบันนี้ มันส่งเสริมไปในทางให้คนชอบ พูดคุยโว ชอบอวดด้วยการพูด; ผิดกับสมัยโบราณโบราณที่ เขาชอบนิ่ง หรือเขาซื่อายก็สุดแท้ แต่ว่าเขาก็คิดมาก พูด ออกมาทีหนึ่งก็มีส่วนถูกต้องมาก แต่ถ้านิ่งเสียในบางกรณี นั้นมีค่าเท่ากับตำลึงทอง, นี้โดยมากที่พูดออกไป มีค่าหนึ่ง ไพ่เบี้ย ถ้าไม่พูดแล้วก็จะมีความค่าตำลึงทองเสมอ.

การพูดนี้ทำให้เสียกำลังของจิต ฉะนั้นอย่าพูด มาก โดยเฉพาะที่พูดคุยกันเหลวไหล ๆ นี้ เว้นเสียได้ก็ดี กระทั่งไม่พูดตั้ง. พระพุทธเจ้าท่านทรงมีเสียงน้อย และทรง สรรเสริญความเป็นผู้มีเสียงน้อย คือพูดเบา แล้วก็ไม่ได้พูด โดยที่ไม่จำเป็น, ท่านจึงตรัสไว้เป็นหลักว่า *นอนเสียดีกว่า พูดเรื่องที่ไม่ควรพูด* ทั้งที่การนอนนี้ก็เป็นการผิดหรือ ความเลวอย่างหนึ่งแล้ว คือเกียจคร้านนั่นเอง. ท่านสอนว่า กลางวัน นี้ไม่ควรจะนอน เพราะมันเป็นเรื่องของการเกียจ คร้าน แต่ถ้าไปพูดเหลวไหล หัวเราะสรวลเสเฮฮา ก็ว่านอน เสียดีกว่า มันยังไม่เสียหายมากเหมือนกับไปพูดเหลวไหล.

ขอให้ทุกคนสนใจที่จะพูดแต่ถ้อยคำที่เป็นกถา คือ สมควรแก่การพูด. คำว่ากถานี้ ยังมีคำอธิบายอย่างอื่น ๆ ต่อ ไปอีก.

กถาวัตถุ

กถาวัตถุ ตามตัวหนังสือก็แปลว่าวัตถุแห่งกถา, กถา แปลว่าการพูดจา วัตถุ แปลว่า ที่ตั้งที่อาศัย กถาวัตถุ ก็ แปลว่าที่ตั้งแห่งการพูดจา. พูดให้ชัดเจนไปกว่า สิ่งซึ่งเป็นที่ ตั้งแห่งการพูดจา.

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า สิ่งที่เรียกว่ากถานั้นหมายถึง สิ่งที่ควรพูด ฉะนั้นวัตถุที่เป็นที่ตั้งแห่งกถา ก็จะหมายแต่เรื่อง ที่ควรพูด. ที่นี้คนโดยมากก็พูดกันตามอำนาจของกิเลส กิเลสของเขาอยากจะทำอย่างไร เขาก็พูดอย่างนั้นพูด เรื่องนั้น ก็เลยเป็นเรื่องสรวลเสเฮฮาไปตามกิเลส. ที่นี้แม้ไม่ ถึงอย่างนั้น ก็คือการพูดเรื่องที่ไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ แม้จะเป็นเรื่องจริง หรือนำฟังสนุกสนานนำฟัง แต่ถ้าไม่เป็น ไปเพื่อความดับทุกข์ แล้วก็ไม่เรียกว่ากถาในที่นี้ บางทีจะ เรียกว่า เจริญฉานกถา; อย่างภิกษุสามเณรไปพูดเรื่องบ้าน เรื่องเมือง เรื่องเงิน เรื่องของ เรื่องโลกๆ ก็เรียกว่า เจริญฉานกถา.

มีข้อความในพระบาลีที่ว่า เตียรถียอื่น คือพวกใน ศาสนาอื่นลัทธิอื่นนั้น พูดกันเรื่องรถ เรื่องเรือ เรื่องบ้าน เรื่อง เมือง เรื่องสิ่งประหลาดมหัศจรรย์ เรื่องความเจริญของโลก

เรื่องทหาร เรื่องอะไรนี้. พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสว่า เป็นเรื่องที่ไม่ควรพูด หรือเป็นเดรัจฉานกถา สำหรับสมณะหรือสำหรับสัตบุรุษ. ฉะนั้น สัตบุรุษนี้เป็นนักบวชก็ได้ เป็นชาวบ้านก็ได้ ถ้าเป็นสัตบุรุษแล้ว ก็จะพูดแต่เรื่องๆ ที่เรียกว่า กถาวัตถุ คือเรื่องที่ไม่ควรพูด. พระพุทธเจ้าท่านทรงระบุไว้ ๑๐ อย่าง ปรากฏอยู่ในตำรับตำราหนังสือแบบเรียน ไปหาเอาโดยรายละเอียดได้ เมื่อกล่าวโดยหัวข้อก็คือ :-

๑. อับปิณฑกถา ถ้อยคำชี้ชวนให้เป็นผู้มีความปรารถนาน้อย อย่าให้มันโลภจัดเกินไป จนเป็นบาปเป็นอกุศล. คนเดี๋ยวนี้ปรารถนาเกินควรยิ่งขึ้นไปอีก ยิ่งกว่าสมัยพุทธกาลอีก ครั้งพุทธกาลก็มีคนปรารถนาเกินควร มันจึงมีคำสอนเรื่องว่า พูดกันแต่ในทางที่จะชวนให้ปรารถนาน้อย.

๒. สันตฎฐิกถา ถ้อยคำที่พูดแล้วชวนให้พอใจยินดีในสิ่งที่มีอยู่เป็นของตน. คนเราถ้าไม่พอใจในสิ่งที่มีอยู่ ก็จะรู้สึกเหมือนกับไม่ได้มี ก็มีค่าเท่ากับไม่มี ฉะนั้นเขาจึงหิวหรือกระหายหรืออยากอยู่เรื่อย แล้วก็ไม่มีความสุขเพราะสิ่งที่มี. แต่ถ้ารู้จักทำความพอใจในสิ่งที่มี มันก็มีความสุข แม้มีกระท่อมอยู่ ก็รู้สึกเหมือนกับมีวิมานอยู่, คนมีตึกอยู่แต่ถ้าไม่พอใจ ก็ไม่มีความสุขเท่ากับคนที่เขาอยู่กระท่อมที่เขาพอใจ, เรื่องอื่นๆ ก็เหมือนกัน สิ่งใดมีอยู่สิ่งนั้นควรจะพอใจแล้วก็จะได้รับประโยชน์ เป็นความสุขเพราะความพอใจ ถ้า

ไม่มีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ก็คือไม่มีทรัพย์สินสมบัติอะไรเลย.

แต่อย่าเข้าใจผิดว่า คำพูดชนิดนี้หรือหลักธรรมะข้อนี้ สอนให้ไม่ทำอะไร ไม่แสวงหาอะไร มันสอนให้แสวงหาให้ทำ ขึ้นมา ตามที่ถูกต้องที่ควร ไม่เกินควรอยู่แล้ว. และถ้าได้มาก็ ต้องรู้จักทำความพอใจ อย่างน้อยก็พอใจในความสามารถ ของตน ว่าตนสามารถที่จะทำมาได้ หามาได้ ก็ชอบใจตัวเอง นับถือตัวเอง แล้วเป็นสุขอยู่ตลอดเวลา แม้จะมีอะไรสักชนิด หนึ่งก็ต้องให้พอใจ และหยุดความกระหายได้.

๓. ปวิเวกกถา กถาที่ทำให้พอใจในปวิเวก คือ ความสงัด. เราไม่สงัด เพราะมีสิ่งรบกวนทางวัตถุ มีเสียง อีกทีก นีก็ทางวัตถุ, แล้วสิ่งรบกวนโดยบุคคลที่อยู่ด้วย มนุษย์ที่อยู่ด้วยกันเขาก็รบกวน, หรือว่าในที่สุดกิเลสนั้นแหละ รบกวนกว่าอะไรหมด. ต้องปราศจากการรบกวนของวัตถุ, ของบุคคลข้างนอก, แล้วก็ของกิเลสข้างในด้วย จึงจะเรียกว่า ปวิเวก. วิเวกแปลว่าเดี่ยวอย่างวิเศษ ปะเข้ามาอีกก็แปลว่า ท้าวถึง, ปะ แปลว่าท้าวถึง วิ แปลว่าวิเศษ เอกะ แปลว่า หนึ่ง; เราอยู่อย่างเป็นคนหนึ่ง เดี่ยวอย่างวิเศษอย่างสมบูรณ์ นีก็ สบาย ไม่มีอะไรรบกวน. นี้ถ้อยคำที่พูดให้พอใจในความ เป็นอย่างนี้ นั้นควรพูด กระทั่งถ้อยคำที่พูดแล้ว ทำให้ สามารถมีปวิเวกได้ ควรจะพูด.

๔. อสังสัคคกถา อสังสัคคะนี้แปลว่าไม่ระคนกัน

อสังสัคคกถาคือถ้อยคำที่ชักชวนไม่ให้ระคนกัน, รวมทั้งจับกลุ่มกันสรวลเสเฮฮา นั้นเรียกว่า สังสัคคะ ไม่ทำอย่างนั้น เรียกว่า อสังสัคคะ, กถาที่พูดแล้วชวนให้พอใจในอสังสัคคะ นี้เรียกว่า อสังสัคคกถา. เท่าที่จำเป็นก็คือ พูดจาชี้แจงซึ่งกันและกัน อย่าให้ชอบจับกลุ่มรวมหัวกันสรวลเสเฮฮา แม้แต่เป็นพระเป็นเณรแล้ว ก็ยังไม่ละจริตกิริยาอาการอย่างนี้ ซึ่งติดมาจากบ้าน, ที่บ้านก็ยิ่งมากกว่าที่วัด จะเห็นเด็ก ๆ ที่โรงเรียนการศึกษาอบรม ชอบทำอย่างนี้มาก.

๕. วิริยารัมภกถา, วิริยารัมภะ วิริยะ อารัมภะ ก็แปลว่า การปรารถนาปรารถนากันในความเพียร, *วิริยารัมภกถา* คือ ถ้อยคำที่พูดไปแล้วกระตุ้นให้เกิดความพากเพียร รวมทั้งความกล้าหาญด้วย. วิริยะนี้มันมีความหมายกำกวมระหว่างความพากเพียรและความกล้าหาญ คนเราถ้าไม่กล้าหาญ มันก็ไม่กล้าจะทำอะไร ก็พากเพียรอะไรไปไม่ได้, ถ้าจะพากเพียร ถ้าไม่แนใจไม่กล้าหาญ มันก็ทำไปไม่ได้, สำหรับคำวิริยะนี้เป็นความพากเพียรเพราะความกล้าหาญ. พูดจาให้เกิดกำลังใจ ที่จะพากเพียรและกล้าหาญ ในทางที่เป็นประโยชน์, พูดเร้าใจให้ยินดี ในการกระทำหน้าที่.

เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมี มักจะถือเสียว่าธุระไม่ใช่, มักจะถือเสียว่า เราพูดไปแล้วเดี๋ยวเขาก็จะไม่ชอบใจเรา จะด่าเรา, นี่มันก็ไม่ถูกเหมือนกัน เพราะว่าเรามันพูดไม่เป็น ถ้าเราพูดเป็นไม่มีใครด่าเรา และเขาก็จะเชื่อหรือทำตามเราก็ได้.

๖. สีสกถา คือถ้อยคำที่ชักชวนให้มีศีล ให้สนใจในศีล ให้มีศีล. ศีลคือความสงบเรียบร้อยทางกาย วาจา, ความถูกต้อง ความไม่ผิดพลาด ความไม่มีที่ตำหนิ ในทางกายทางวาจา แล้วก็เรียกว่า ศีล. ชักชวนกันให้เป็นอย่างนี้เรียกว่า สีสกถา.

๗. สมาริกถา คือถ้อยคำที่ชักชวนให้สนใจ พอใจ หรือกระทำสมาธิ.

๘. ปัญญาถา คือถ้อยคำที่ชักชวนให้สะสมปัญญา เจริญปัญญา พอกพูนปัญญา.

๙. วิมุตติถา คือถ้อยคำที่ชี้แจงให้เกิดความหลุดพ้น จากกิเลส.

นี่ก็มีความหมายชัดเจนอยู่แล้วทั้งนั้น.

๑๐. วิมุตติญาณทัสสนกถา คือถ้อยคำที่ทำให้เกิดญาณ-ทัสสนะ ในความหลุดพ้นจากกิเลส. มันเป็นได้ถึงกับว่าบางคนหลุดพ้นไปจากปัญหาอะไรต่างๆแล้ว ก็หารู้สึกตัวไม่ คนอื่นต้องช่วยชี้แจงอีกทีหนึ่งจึงจะรู้ว่า อ้าว นี่เราก็ปลอดภัยตัวอย่างอย่างนี้ แม้ในเรื่องโลกๆ. ในเรื่องธรรมะชั้นสูง ก็ยังจะต้องช่วยชี้แจงให้มองเห็น ความหลุดพ้นนั้น ว่ามีอยู่อย่างไร ถูกต้องหรือไม่ ถึงที่สุดหรือไม่.

ทั้ง ๑๐ ประการนี้เรียกว่า กถาที่ควรพูด เพราะมีวัตถุที่ตั้งอย่างถูกต้อง ๑๐ ประการ.

มีถ้อยคำที่เป็นพระพุทธานุญาตที่นำประหลาดอยู่ข้อหนึ่งว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ถ้าหากเธอถือเอากถาวัตถุ ๑๐ ประการนี้ เป็นเครื่องกล่าวในการพูดจาแล้วไซ้ พวกเธอจะพึงครอบงำเดชของพระอาทิตย์พระจันทร์ได้ ด้วยเดชของเธอ ไม่ต้องพูดถึงการครอบงำถ้อยคำของพวกลัทธิอื่นทั้งหลาย.

เป็นคำอุปมาสำหรับสมัยโบราณ ว่าเรื่องตบะเดชะอะไรนี้ เขาก็ยกเอาตบะเดชะของดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ พระอาทิตย์พระจันทร์นี้เป็นใหญ่เป็นมาตรการที่มาก. ถ้าคนพูดจាកันอยู่แต่กถาวัตถุ ๑๐ ประการนี้แล้ว ก็จะมีเดชมาก เหนือกว่าเดชของพระอาทิตย์พระจันทร์ จะครอบงำเดชของพระอาทิตย์พระจันทร์ได้ ดังนั้นไม่ต้องพูดถึง การที่จะไม่ครอบงำเดชของพวกอื่น คนเหล่านี้ ลัทธิอื่น.

นี่ขอให้ไปคิดว่า เรื่องการพูดจាកันนี้ จะไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยเสียแล้ว ถ้าเราจัดการถูกต้อง มันก็จะมีอำนาจมากถึงขนาดนี้.

กถาวัตถุกาล

กถาวัตถุกาล, กาละแห่งกถาวัตถุ เวลาที่เอามาใช้ในการพูดจา ก็มี เรื่องอดีต อนาคตและปัจจุบัน ฉะนั้นเราไม่อาจจะกล่าวเรื่องอะไรให้พ้นไปจาก เรื่องอดีต อนาคต ปัจจุบันไปได้.

ที่นี้มันมีข้อที่ต้องระวังว่า มันก็ต้องไม่พูดเพื่อเจ้าให้มันผิดไป เป็นคำพูดที่ผิด เป็นมิจฉาทิฏฐิหรืออะไรทำนองนี้. ถ้าพูดเรื่องอดีตก็ต้องให้เป็นประโยชน์แก่ความดับทุกข์, ถ้าพูดเรื่องอนาคต ก็ต้องให้เป็นประโยชน์แก่การดับทุกข์, ถ้าพูดเรื่องเฉพาะหน้าปัจจุบัน ก็ให้เป็นประโยชน์แก่การดับทุกข์.

แม้ว่าจะมีพระพุทธานุชาตที่อื่นตรัสไว้ ให้สนใจแต่เรื่องเฉพาะหน้า คือปัจจุบัน อย่าไปกังวลถึงอดีต อย่าไปหวังชะเง้อหาอนาคต. นั้นมันเป็นความหมายอย่างอื่น คือไปนึกถึงอดีตเพื่อเศร้า, ไปนึกถึงอนาคตเพื่อทะเยอทะยาน อย่างนี้ไม่ถูก มาจัดการกับเรื่องปัจจุบันให้ถูกต้อง นั้นแหละดี. แล้วก็มีคนเป็นอันมากที่มักจะทำเสียอย่างนั้น คือพูดเรื่องอดีต ไม่มีประโยชน์: เช่นพูดไปในทางให้เกิดความรู้สึกยึดถือตัวตน ตัวกูเคยมีแล้วในอดีต อย่างนี้เป็นต้น มันก็ส่งเสริมความยึดมั่นถือมั่น.

ถ้าจะปรารถนาอดีตก็ให้เป็นเรื่องของสติสัมปชัญญะ ที่ระลึกเอามาเพื่อเป็นเครื่องประกอบ อย่าให้กระทำผิดในปัจจุบัน, ถ้าจะคิดเผื่อไปในอนาคตบ้าง ก็เพื่ออย่าให้มันทำผิดขึ้นในเรื่องใดๆ; เราจะไม่มองดูอดีตหรืออนาคตเลยนั้นทำไม่ได้ ถ้าจะมองดูกัน ก็ให้มันเป็นประโยชน์แก่หน้าที่การทำงาน. แล้วที่สำคัญที่สุด ก็คือเรื่องของปัจจุบัน ความสำคัญที่สุดมันอยู่ที่การกระทำลงไปในปัจจุบัน มันมีความถูกต้องโดยมือคิดเป็นครู และโดยมืออนาคตเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังนี้เรียกว่า เวลาที่เป็นไปในการพูดจาของมนุษย์เรา.

กรง

กรง ใครๆ ก็เคยเห็นกรง กรงขังไก่ ขังนก ขังเสือ ขังช้าง อะไร มันก็เรียกว่ากรง มีความหมายว่าเป็นเครื่องกักขัง; แต่นี้มันหลายชนิด มันเป็นกรงทางวัตถุก็มี, เป็นกรงทางจิตใจก็มี. กรงทางวัตถุ เช่นขังกรงเหล็ก, ขังกรงนี้ไม่สำคัญเท่ากับกรงทางจิตใจ คือกิเลส ตัณหา ซึ่งเป็นความยึดมั่นถือมั่นของบุคคลนั่นเอง กรงชนิดนี้ไม่แสดงขังกรง และไม่แสดงการกักขังอย่างชัดๆ เหมือนกรงทางวัตถุ แต่มันขังยิ่งกว่ากรงทางวัตถุ.

เมื่อเราเห็นสัตว์ถูกขังกรง เราก็คงจะสังเวชบ้าง แต่แล้วเราก็งงง จนไม่รู้จักสังเวชตัวเอง ที่ถูกขังกรงอยู่ยิ่งไปกว่าสัตว์นั้น ๆ. สมมติว่าเราไปที่สวนสัตว์ เห็นสัตว์อยู่ในกรง เราก็คงจะสังเวชกันบ้าง ไม่มากก็น้อย แต่ใครบ้างมานึกเฉยเลยถึงตัวเองว่า ไอ้เรานี้ถูกขังอยู่ในกรงยิ่งไปกว่านั้นอีก. ฉะนั้นจะต้องพูดเรื่องกรงในภาษาธรรมกันบ้างแล้ว กรงภาษาคน ภาษาวัตถุนั้น มันเป็นเรื่องเล็กน้อยไปแล้ว กรงในภาษาธรรมที่ซึ่งดวงวิญญาณของคนนี้มันสำคัญ อยากจะจัดให้เข้าใจง่าย เป็นกรงไม้ เป็นกรงเหล็ก เป็นกรงทอง แล้วเป็นกรงลม.

กรงไม้ นี้ไม่ค่อยแน่นหนาเท่าไร มันก็ได้แก่โลกียสมบัติต่างๆ ไป เช่น ทรัพย์สินเงินทอง เพชรพลอย แก้วแหวน บุตร ภรรยา สามีนี้นั้นเป็น กรงขังวิญญาณ แต่อยากจะให้คำให้น้ำหนักของมันแค่กรงไม้เท่านั้นเอง แค่กรงไม้ บางทีอาจจะผลักรให้พังให้หักไปก็ได้. ทีนี้ที่เหนียวแน่นขึ้นไปคือ กรงเหล็ก พูดอย่างนี้ทุกคนควรจะมองเห็นภาพพจน์ว่า กรงไม้กับกรงเหล็กมันต่างกันก็มากน้อย.

กรงเหล็ก นี้มันคือเรื่องของกรรมที่ทำให้เกิดวิบาก แล้วก็ยึดมันถือมันในผลของกรรม ก็เกิดเป็นกรงขังวิญญาณของบุคคลนั้น มีความหมายหรือน้ำหนักเท่ากับกรงเหล็ก มันยิ่งกว่ากรงไม้เห็นไหม กรงเหล็กคือว่า **กรงของกรรม** ของการเวียนว่ายไปตามกฎแห่งกรรม.

กรรทอง หลายคนอาจจะอยากเข้าไปอยู่ในกรรทอง กระมัง ถึงแม้จะเป็นกรร แต่ถ้ามันทำด้วยทอง มันอยากจะเข้าไปอยู่ คือสวรรค์วิมานนั้นแหละ ที่ปรารถนากันนักนั้นแหละ สวรรค์วิมาน ทำบุญให้ทานสักนิดก็ปรารถนาวิมาน ปรารถนาสวรรค์ นั้นแหละมันคือกรรทอง ทำด้วยทองคำ. ระวังให้ดี มันติดแล้วมันก็ออกยาก เพราะมันมีความล่อหลอกมาก.

กรรลม นี้อาจจะไม่เคยได้ยินก็ได้ อยากจะชี้ว่า ลมนี้มันมองไม่เห็นตัว แล้วมันก็ไม่เป็นเชื้อเพลิงที่แข็งขันอะไร แต่มันกลับติดหรือมันกักขังยิ่งไปกว่า. นี่คือกรรที่ซึ่งคนดีที่คิดในความคิด ระบุยังพวกพรหมดีกว่า บรรดาสัตว์ทั้งหลายแล้ว พวกพรหมนี้เขาทะนง หรือพอใจว่าเป็นสัตว์ชั้นสูง ชั้นประเสริฐที่สุด ไม่มีสัตว์อันไหนจะสูงกว่า โดยเฉพาะพวกพรหมชั้นสูงสุด, พวกพรหมมีหลายสิบชั้น นี้เอาชั้นสูงสุด คือ เขามีตัวกูของกู ที่เขารู้สึกว่าดีที่สุด มีความสุขที่สุด.

พวกพรหมนี้มันยิ่งไปกว่าเทวดาในสวรรค์ พวกพรหมจะดูหมิ่นพวกเทวดาในสวรรค์ ว่าบ้ากามารมณ์, พวกพรหมก็ละกามารมณ์ บางพวกก็ไปติดอยู่แค่รูปฌาน ความสุขเกิดแต่รูปบริสุทธิ์ ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์, บางพวกไปได้ไกลกว่านั้น ไม่ยึดติดในรูปฌาน ไปยึดติดในอรุฌาน. ผลก็คือเขาไม่ละตัวกูของกูได้ ทั้งที่ไม่มีความเกาะเกี่ยวในกามารมณ์ หรือรูปธรรมอันบริสุทธิ์ ฉะนั้นเขาก็มีความยึด

มันในอิตตา ในตัวกู-ของกู ว่าประเสริฐที่สุด ไม่อยากพ้นจากความเป็นอย่างนี้. พอพูดว่า สักกายนิโรธ สักกายนิโรธ คือดับเสียซึ่งสักกายะ ดับเสียซึ่งตัวกูนี้ พวกพรหมเหล่านี้กลัวมาก สะดุ้งหัวนไหว คือกลัวตาย กลัวตายตามแบบพรหม ฉะนั้นความมันหมายเป็นตัวกู ของกู เป็นกรงลมที่ขังพวกพรหมพวกนี้ อย่างเหนียวแน่น เป็นพวกสุดท้าย.

ที่พูดว่ากรงลมก็นำหัวเห็นไหม แต่มันเป็นกรงที่เหนียวแน่นไปกว่ากรงไม้ กรงเหล็ก หรือกรงทอง คือเอาความหมายมันเป็นตัวกูมาขังไว้ซึ่งตัวกู แล้วตัวกูมันคือลม; อย่างที่พูดมาแล้วตอนเรื่องต้นกล้วย ไม่มีแก่น ผัสสายตนะทั้งหลาย ปราศจากความหมายแห่งอิตตาอิตนียา คือไม่มีตัวกู ไม่มีตัวตน. นี้พวกพรหมเขาเอาตัวตนบริสุทธิ์ที่สุด กักขังไว้ ไม่อยากพ้นไปจากตัวตน.

ขอให้มองดูกรงทางภาษาคน ที่ขังสัตว์ขังคนก็ได้ แล้วกรงในทางภาษาธรรม คือเป็นนามธรรม ที่ขังดวงวิญญาณของคนก็ได้. ถ้าโลกียทรัพย์ โลกียสุขทั่วๆไป มันก็เป็นเรื่องกรงไม้, ถ้าเป็นเรื่องอำนาจของกรรมก็เป็นกรงเหล็ก, ถ้าเป็นสวรรค์อันแสนจะยั่วชวน ก็เป็นกรงทอง, ถ้าความบ้าตัวตน มันก็เป็นกรงลม สำหรับจะขังวิญญาณชั้นสุดท้ายของพวกพรหม.

ทีนี้ขอให้ดูว่า เมื่อเราเห็นนกติดกรง เราก็สลดสังเวช บางที่จะออกปากตำคนที่จับนกมาขังกรงก็มี ว่าช่างทำมันได้

ทรมาณมัน แต่ที่ตัวเองติดกรงอยู่นี้มองไม่เห็น ติดกรงที่ยิ่ง
ไปกว่านรก. ดูให้ดีจะเห็นว่า นกติดกรงนั้นยังไม่น่าเกลียดน่า
ชังเท่ากับคนติดกรง, ไม่น่าละอายเท่ากับคนติดกรง, ไม่น่า
เศร้าเท่ากับคนติดกรง, ไม่น่ากลัวเท่ากับคนติดกรง. นกมัน
ติดกรงไม้น้อยๆ เท่านั้น มันไม่มีความหมายอะไรนัก คนติดกรง
กรงไม้ กรงเหล็ก กรงทองอะไรนี้ ก็น่าละอายกว่า น่าเศร้า
กว่า น่ากลัวกว่า.

ทุกคนควรจะลูบหัวลูบตัวเองดูบ้าง ว่ามีกรงอะไรมา
ติดอยู่ที่ไหน จะได้แกะออกเสียบ้าง มันมีอยู่สักกี่ชั้น อย่า
ทำเล่นกับกรง.

กลัวตาย

คำว่ากลัวตายนี้ เกือบจะไม่ต้องอธิบายอะไรกันมาก
เพียงแต่จะแนะนำให้สังเกตสักหน่อยว่า ความกลัวตายเป็น
ต้นตอของความกลัวทั้งหลาย. แต่เราไม่ค่อยสังเกต ไปมอง
กันสั้นๆ ว่ากลัวผี กลัวจน กลัวเจ็บกลัวไข้ มองกันเสียเพียง
เท่านั้น ไม่มองว่า ทั้งหมดนั้นมันมีมูลมาจากกลัวตาย: เช่น
กลัวผี ก็เข้าใจว่าผีมันจะทำให้ตาย, หรือว่ากลัวเจ็บ ก็เรียกว่า
ความเจ็บนั้นมันเป็นเหตุให้ตาย, หรือกลัวจน ก็กลัวว่าจะไม่มี

อะไรกินจนตาย, นี้กลัวละอาย กลัวจะละอายเขา มันก็หมายความว่า ละอายหนักเข้าๆ ก็จะไม่มีการคบ ละอายหนักเข้ามันก็ไม่มีการคบ แล้วมันก็ต้องตาย.

ถ้าดูให้ละเอียดจะพบว่า ทุกอย่างมันไปรวมอยู่ที่กลัวตาย ถ้าไม่กลัวตาย ก็จะรู้สึกว่ามีความสุขเหลือที่จะกล่าว เพราะไม่มีความกลัวใดๆ มารบกวน ทั้งเต็มสำนึก หรือครึ่งสำนึก หรือได้สำนึก, ความไม่กลัวตายจึงเป็นสิ่งที่ควรสนใจ.

ไม่กลัวตายนั้นมีได้หลายอย่าง: เพราะเป็นคนบ้าหรือบ้าบิ่นก็ไม่กลัวตาย, หรือเป็นสัตว์ที่ถูกมอมให้มันเมาในขณะนั้นมันก็ไม่กลัวตาย, หรือว่ามีมานะทิฏฐิครอบงำถึงที่สุดแล้ว ก็ล้วนแต่ไม่รู้จักความตายด้วยกันทั้งนั้น แต่ความไม่กลัวตายชนิดนั้นไม่มีความสุขเลย. ความไม่กลัวตายชนิดที่มีความสุขนั้น หมายถึงความสิ้นไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้ถือว่าตัวตน.

มีเรื่องกล่าวไว้ในคัมภีร์เถรคาถาเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีใจความน่าสนใจ ว่า พวกโจรจับพระอรหันต์องค์หนึ่งมา จะทำลายชีวิตอยู่แล้ว ก็เป็นธรรมดาของพระอรหันต์ผู้ไม่มีความกลัว จึงไม่แสดงอะไรซึ่งเป็นนิมิตของความกลัวให้ปรากฏ จนพวกโจรพากันลังเล ถามท่านว่า ทำไมจึงไม่กลัวตาย ท่านก็ตอบด้วยถ้อยคำยืดยาวมาก แต่ที่เป็นใจความสำคัญนั้นก็มิใช่ที่ว่า.

สุทุกข์ ธรรมสมุปาทํ สุทุกข์ สงฺขารสนฺตตี มันไม่มี
 ะไรนอกจากการเกิดขึ้นแห่งธรรมชาติ ธรรมดาลัยน ๆ มัน
 ไม่มีอะไรนอกจากการสืบทอดแห่งสังขารล้วน ๆ. ปสฺสนฺตสฺส
 ยถาภูตํ น ภยํ โหติ ความฉิบา ดูก่อนนายโจรคามณี ผู้ใด
 เห็นอยู่ตามที่เป็นจริงอย่างนั้น ความกลัวย่อมไม่มีแก่เขา.

ข้อนี้หมายความว่า ผู้ใดเห็นธรรมชาติลึกซึ้งจนถึงกับ
 ว่า ไม่มีอะไรในบรรดาสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่กำลังเป็นไปอยู่นี้
 จะเป็นชีวิต หรือความตาย หรืออะไรก็สุดแท้ มันเป็นเพียง
 การเกิดขึ้นตามธรรมชาติล้วน ๆ, เป็นการสืบทอดเป็นไปของสิ่ง
 ที่เรียกว่าสังขารล้วน ๆ ไม่มีอะไรมากกว่านั้น ที่จะเอามาเป็น
 ตัวเป็นตนได้ ดังนั้นจึงไม่มีเราสำหรับจะกลัว. พวกโจรได้
 ฟัง ก็พากันรู้สึกขนพองสยองเกล้า ในที่สุดก็ทิ้งดาบ ละ
 โจรกรรม เข้ามาบวช บางคนก็บรรลุนิพพาน.

นี่เป็นเครื่องแสดงว่า เรื่องกลัวตายหรือไม่กลัวตายนี้
 เป็นปัญหาที่จะต้องศึกษาให้ดี.

กลี

กลี บางทีก็เรียกว่า กลี แปลว่าความชั่ว ในภาษาประพันธ์เรียกว่า กลีบร, กลีชาติ แปลว่า ชาติชั่ว, กลียุค แปลว่า ยุคที่มันชั่ว ยุคที่มีความทุกข์. ถ้ากล่าวตามการบัญญัติของพวกอินเดียหรือพวกพราหมณ์ ยุคที่กำลังเป็นปัจจุบันนี้เรียกว่า กลียุค มีความชั่วมาก จนถึงกับพระพุทธเจ้าจะต้องเกิดขึ้นมาช่วยแก้ไข, นี้เรียกว่า กล่าวตามภาษาคนโดยทั่วไป.

ถ้ากล่าวโดยภาษาธรรมแล้ว ยังจะต้องระวังมากกว่านั้น กลีบร คือความชั่วนั้น คืออกุศลหรือบาปต่างๆ เมื่อใดมันเกิดขึ้นในใจ ก็เป็นกลีชาติ ไอ้คนชาติชั่ว เวลาที่ทนทุกข์ทรมานเสวยวิบากของกรรมอันชั่วอันเป็นบาปอยู่นั้นเรียกว่า กลียุค. ฉะนั้นในคนๆ เดียว ในวันหนึ่งวันเดียวอาจจะเกิดกลีชาติ หรือกลียุคขึ้นหลายๆ ครั้งก็ได้. ขอให้ระวังสิ่งนี้ให้ดีๆ คือสิ่งที่เรียกว่ากลีเป็นภาษาโบราณโบราณ คงจะเกลียดชังกันนักหนามาแต่โบราณโบราณแล้ว.

กัปป

คำว่า กัปป (กัปปะ) เราจะออกเสียงสั้น ๆ ว่ากัป. เท่าที่ถือกันเป็นหลัก ก็ใช้เป็นชื่อของระยะเวลาอันยาวนาน แล่นจะนาน เรียกว่า กัปปหนึ่ง, ยังเปรียบเทียบว่า มีภูเขาขนาดภูเขาหิมาลัย มีเทวดาเอาผ้ามาปิด ทีหนึ่งปีหนึ่ง กว่าภูเขาจะราบเรียบไป มันจะนานสักเท่าไร เขากล่าวไว้โดยภาษาคนเป็นอย่างนี้. แล้วไม่ใช่มีกัปปเดียวมีหลายกัปป ถ้าเป็นกัปปที่กำลังพังทลายลงไปเรียก สังวัฏฏกัปป กัปปที่กำลังก่อขึ้นเรียกว่า วิวัฏฏกัปป, นั้นเป็นภาษาคนตามธรรมดา.

นี่อยากจะแนะนำ ถ้าว่ากันโดยภาษาธรรม ก็ควรจะตีความหมายไปในทางคุณค่า สิ่งใดมันรุนแรงมากมันมีค่ามาก แล้วก็ยังถือว่าเท่ากับเวลานานหรือยาว: เช่นเมื่อเรามีความทุกข์ร้อนอย่างหนักอยู่ในใจ จะรู้สึกว่ามันเป็นเวลานานมาก ความทุกข์ที่รุนแรงมาก ก็มีค่าเท่ากับนานมาก, หรือว่าความอยากที่มันมีมาก ก็มีค่าเท่ากับมันนานมาก. นี่ก็จะได้ความหมาย ชนิดที่พอจะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมะได้.

ปฏิจจสมุปปาทรอบหนึ่งก็เรียกว่า มีการสำเร็จเป็นความทุกข์ครั้งหนึ่ง นี่ก็ตรงกับคำว่ากัปป เพราะคำว่ากัปปนี้ แปลว่า สำเร็จ, คำนี้โดยตัวหนังสือแปลว่า สำเร็จ. แต่โบราณมา ในประเทศอินเดีย ก็มีต้นไม้ที่เรียกว่า กัปปรัมมะบัง กัปปพฤกษ์บ้าง คือต้นไม้ที่ให้สำเร็จความประสงค์แก่คนที่

ไปอ้อนวอนขอ จะมีความหมายเนื่องกันอย่างไร ก็ลองคิดดู
 เอาเอง. อาตมาคิดว่า ทำให้สำเร็จครั้งหนึ่ง ก็ได้รับผลครั้ง
 หนึ่ง.

มีคำที่ประหลาดอยู่อีกคำหนึ่ง ก็คือคำว่า ถ้าได้รับ
 คำนิมนต์ขอร้องจากพระอานนท์แล้ว พระพุทธเจ้าก็จะ
 ดำรงพระชนม์อยู่สักกับหนึ่ง พระอานนท์ไม่ได้ทูลขอร้อง
 พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงปลงพระชนมายุสังขาร ก็ปรินิพพาน
 ไปเสีย. คนเป็นอันมากก็โทษพระอานนท์.

คำว่า กัป อย่างนี้ จะหมายความว่าอย่างไร? ถ้าจะ
 หมายความว่าเป็นอย่างเวลาระยะยาวอย่างนั้นไม่ได้ เพราะมัน
 ไม่น่าจะเป็นไปได้ ก็จะหมายความว่าอีกอย่างหนึ่ง ว่า
 พระพุทธองค์จะทรงกระทำให้เกิดความสำเร็จขึ้นมาใหม่อีก
 ระยะหนึ่ง คือ จะอยู่ไปยาวอีกระยะหนึ่ง สักเท่าไรก็แล้วแต่
 ที่จะทรงบันดาลให้เป็นไปได้ เรียกว่าให้เป็นการที่ตั้งใจกระทำ
 เพื่อสนองความประสงค์ของคน ให้ยาวไปอีกระยะหนึ่ง.

ฉะนั้นคำว่ากัปนี้ ก็คือความสำเร็จ หรือทำให้สำเร็จ
 ด้วยการกระทำที่ผิดไปจากธรรมดา. ถ้าเราทำตามธรรมดา มี
 ความสำเร็จ อย่างนี้ก็ไม่ว่าไร, ถ้าตั้งใจทำกันจริงๆ ด้วย
 กำลังใจทั้งหมดทั้งสิ้น ก็จะเรียกว่า ความสำเร็จเฉพาะกรณี
 นั้น: เช่นพระพุทธองค์อาจจะทรงพยายาม ยึดพระชนมายุ
 ออกไปอีกสักระยะหนึ่ง จะ ๑๐ ปี ๒๐ ปี ก็สุดแท้ เป็นการ

สำเร็จอีกครั้งหนึ่ง ไม่ใช่จะปรินิพพานเสียภายใน ๓ เดือนนั้น.

ฉะนั้นผู้ปฏิบัติธรรม ถือเอาความหมายของคำว่า กัมป ให้สำเร็จประโยชน์ครั้งหนึ่งก็แล้วกัน จะได้ตั้งใจปฏิบัติ ให้เกิดความสำเร็จในผลนั้น ๆ ขึ้นมา เป็นกรณี ๆ ไป.

กาลามสูตร

กาลามสูตร คำนี้เป็นชื่อของพระสูตร ที่แสดงหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา สำหรับพุทธบริษัทจะพึงถือเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อประโยชน์อันใหญ่หลวง เช่น:

๑. จะไม่เป็นทาสของความเชื่อที่มงาย เดียวนี้เรากำลังเป็นทาสของความมงาย ถ้าใช้หลักกาลามสูตร ก็จะพ้นจากความเป็นทาสของความเชื่อที่มงาย.

๒. ไม่มีทางที่จะถูกหลอกลวง ถ้าถือหลักกาลามสูตร ย่อมไม่มีทางที่จะถูกหลอกลวง ด้วยหลักปฏิบัติหรือคำสอนใด ๆ ก็ตามซึ่งไม่สุจริต จะตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง ว่าเป็นสิ่งที่หลอกลวง.

๓. หลักนี้เป็นหลักแสดงซึ่งพุทธศาสนาหรือพุทธสมัย หรือพุทธลัทธิของพระพุทธศาสนา ว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะ

อย่างยั้งก็คือ หลักพระพุทธศาสนาจะตั้งอาศัยอยู่บนความรู้
แจ้งประจักษ์ด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่อตามบุคคลอื่น หรือไม่
ต้องเชื่อแม้แต่การค้ำนึ่งค้ำนวน ด้วยการใช้เหตุผล ซึ่งจะได้
ทราบต่อไปดังนี้.

หลักกาลามสูตรมีอยู่ ๑๐ หัวข้อ แบ่งเป็นหมวด ๆ จะ
ได้เป็น ๔ หมวด.

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยการฟัง มีหลักว่า

๑. มา อนุสฺสเวน: อย่าเชื่อเพราะได้ยินได้ฟังสืบบ
กันมา.

๒. มา ปรมุปราย: อย่าเชื่อเพราะว่าเขาปฏิบัติ
ตามอย่างตามอย่างกันมา.

และ ๓. มา อิติ กิราย: อย่าเชื่อเพราะเขากำลังเล่าลือ
กันกระฉ่อนอยู่ทั้งบ้านทั้งเมือง.

เกี่ยวกับการฟังมีอยู่อย่างนี้แม้ว่าเขาจะฟังสืบบ
กันมา, สอนสืบบ กันมา หรือว่าจะปฏิบัติตาม ๆ กันมา, หรือเขากำลัง
เล่าลือกันทั้งเมือง. นี้ก็อย่าเพื่อเชื่อว่าถูกต้อง หรือควรรับเอา
มาปฏิบัติ จะต้องพิจารณาให้เห็นด้วยใจของตนเองว่า เห็น
ชัดอยู่ว่า เมื่อทำลงไปอย่างนั้น มันจะมีผลอย่างนั้นจริง.

ที่นี้หมวดที่ ๒ เกี่ยวกับตำรา มีหลักว่า

๑. มา ปิฎกสมปทานเนน: อย่าเชื่อเพราะว่ามันมี
อ้างอยู่ในปิฎก. ปิฎกนั้นคือตำรา ตำราเรียกโดยบาลีว่าปิฎก
อย่าเชื่อเพราะมันมีอ้างอยู่ในปิฎก, จะเชื่อต่อเมื่อประจักษ์
ด้วยความรู้สึกของตัวเอง.

พินัยกรรมที่ ๓ เกี่ยวกับการคำนวณ มีหลักว่า

๑. มา ตกุกเหตุ: อย่าเชื่อโดยเหตุว่ามีการคำนวณ
ได้ตามทางตรรกวิทยา, นี้คือใช้เหตุผลอย่างวิธีของตรรกวิทยา
หรือที่เรียกว่า logic สมัยนี้.

๒. มา นยเหตุ: อย่าเชื่อด้วยเหตุที่ว่าใช้เหตุผลได้
ตามทางของนัยะ ที่เรียกกันเดี๋ยวนี้ว่าปรัชญา หรือ philosophy.

๓. มา อากาการปริวิตกเกน: อย่าเชื่อด้วยการตรึกตาม
อาการ, นี้หมายความว่าอย่าเชื่ออย่างวิธีที่เขาเรียกกันว่า
สามัญสำนึกหรือ common sense.

๔. มา ทิฏฐินิซุณานกฺขนฺติยา: อย่าเชื่อด้วยการรู้สึก
ว่า มันทนต่อการเพ่งพินิจด้วยความเห็นของเรา. ข้อนี้จะ
เข้าใจยาก เดี่ยวจะได้อธิบายกัน.

๔ อย่างนี้เป็นเรื่องของการคำนึงคำนวณ มันใช้ไม่ได้
มันไม่ใช่ความจริงที่ประจักษ์แก่ใจ.

พินัยกรรมที่ ๔ พินัยกรรมสุดท้าย เกี่ยวกับบุคคล มีหลักว่า

๑. มา ภพพรูปตาย: อย่าเชื่อเพราะว่าบุคคลนี้น่าเชื่อ ลักษณะน่าเชื่อ, รูปร่างน่าเชื่อ, ท่าทางน่าเชื่อ.

๒. มา สมโณ โน ครู-ติ: อย่าเชื่อเพราะเหตุว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา เป็นข้อสุดท้าย.

ใน ๑๐ ข้อนี้เป็นของต้องห้ามไม่ให้เชื่อทันที แล้วให้มาพิจารณาจากความรู้สึกภายใน จนเกิดสิ่งสิ่งหนึ่งที่เรียกว่า ยถาภูตสัมมัมปัญญา ปัญญาถูกต้องตามที่ เป็นจริง. ปัญญา นี้ ต้องอยู่เหนือความรู้ที่ได้เล่าเรียนมา แล้วก็อยู่เหนือการใช้เหตุผลตามทาง logic หรือทางตรรก.

จะยกตัวอย่างให้ฟังว่า โลกะเป็นของร้อน โทสะเป็นของร้อน โมหะเป็นของร้อน นี้ไม่ให้เชื่อเพราะว่าพระพุทธเจ้าตรัส. แม้พระพุทธเจ้าตรัสอยู่อย่างนี้, สมณะนี้เป็นครูของเรา กล่าวอยู่อย่างนี้ ก็ไม่ต้องเชื่อ แต่จะต้องไปทำความรู้จักกับ โลกะหรือราคะก็ตาม เมื่อเกิดขึ้นในใจจริงๆ มันร้อนหรือมันเย็นอย่างไร, หรือเมื่อโทสะเกิดขึ้น แล้วมันร้อนหรือมันเย็นอย่างไร, หรือเมื่อโมหะความโง่เกิดขึ้น แล้วมันร้อนหรือมันเย็นอย่างไร. ถ้าโลกะ ราคะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นแล้วมันร้อนอย่างนี้ก็เชื่อตัวเอง เพราะมันเคยเกิด โลกะ ราคะ โทสะ มาแล้ว แล้วมันร้อนอย่างไร, แล้วก็เชื่อความรู้สึกที่ประจักษ์อยู่แก่ใจเอง ว่าโลกะเป็นของร้อน โทสะเป็นของร้อน โมหะเป็นของร้อน.

ที่พระพุทธเจ้าตรัสบอกนี้ยังไม่ต้องเชื่อ หรือไม่ต้องเชื่อ เพราะมันเป็นความรู้ที่ได้ยินได้ฟัง, หรือฟังตามกันมา, หรือว่าเขาเชื่อกันทั้งนั้น, หรือว่าจะอะไรก็ตามใจ. แล้วก็ไม่ต้องให้อาศัยการใช้เหตุผลว่า โลกะหรือราคะนี้ต้องร้อนแน่ ใช้เหตุผลค่านึงค่านวดอย่างโน้นอย่างนี้ จนเชื่อว่า ใ้ราคะ โลกะนี้ร้อนแน่ อย่างนี้ก็ไม่ต้อง. ขอให้เอาราคะหรือโลกะที่มันเกิดแล้วจริงๆ แล้วมันร้อนจริงๆ นี้ จึงเชื่อ.

นี้ถ้าว่ายังไม่มึ่สิ่งเหล่านั้น ที่เคยประจักษ์มาแต่ก่อน ก็ต้องรอไว้ก่อน ยังไม่เชื่อ, แล้วค่อยๆ หาหนทาง ที่จะสังเกต ศึกษา พิสูจน์ ทดลอง ต่อไป จึงค่อยเชื่อและปฏิบัติตาม. อย่างนี้เรียกว่า กาลามสูตร เป็นหลักที่ใช้สำหรับใช้ตัดสิน เมื่อมีคนเขามาพูด มาบอกมากล่าว มาสอนต่างกันไม่เหมือนกัน คนหนึ่งก็สอนอย่างหนึ่ง คนหนึ่งก็สอนอย่างหนึ่ง ก็ให้ใช้หลักนี้.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยปัจจุบันนี้ ก็มีครูบาอาจารย์ มาก สอนลัทธิวิธีต่างๆ กันมาก แล้วก็ไม่ต้องจำเป็นต้องเชื่อ เพราะสักว่าเขาบอก หรือเพราะว่าเหตุผลมันน่าเชื่อ; ฉะนั้น จะต้องรู้ค่าที่เขาบอก แล้วมองเห็นอยู่ว่า ถ้าทำตามอย่างนั้น แล้ว มันจะมีผลเกิดขึ้นอย่างนั้นจริง. นี้ถ้าว่ามันไม่อาจจะรู้ อย่างนั้น ก็จะทำได้แต่เพียงว่า มีเหตุผลที่น่าลอง ก็ลองดู เท่าที่จะรู้ประจักษ์ แล้วก็ค่อยๆ มีความเชื่อเพิ่มขึ้นๆ ตาม ลำดับของความรู้ที่ประจักษ์.

พระพุทธเจ้าท่านทรงประสงค์อย่างนี้ ไม่ให้เชื่อ
 ตถาคตในทันที ให้กระทำไปจนเชื่อความรู้สึกในใจของตนเอง
 เป็นหัวข้อ ๑๐ ข้อที่ทุกคนควรจะต้องไว้.

มา อนุสฺสเวน: อย่าเชื่อเพราะฟังตามกันมา,

มา ปรมุปราย: อย่าเชื่อเพราะว่าเขาทำสืบ ๆ กันมา,

มา อิติกราย: อย่าเชื่อเพราะเขากำลังลือกันกระฉ่อน
 ว่าเป็นอย่างนั้น,

มา ปิฎกสมุปทานเนน: อย่าเชื่อเพราะว่ามันมีกล่าว
 หรือว่าอ้างอยู่ในตำรา,

มา ตกฺกเหตุ: อย่าเชื่อเพราะเหตุการณ์คำนวณทางตรรก
 คือทาง logic,

มา นยเหตุ: อย่าเชื่อเพราะการคำนวณทางนัยะ คือ
 ทางปรัชญา,

มา อาการปริวิตกฺเคน: อย่าเชื่อเพราะการตรึกตาม
 อาการ คือสามัญสำนึก,

มา ทิฎฺฐินิชฺฌมานกฺขนฺติยา: อย่าเชื่อเพราะมันทนได้
 ต่อการเพ่งพินิจด้วยความเห็นของเรา ถ้าความเห็นของเราผิด
 มันก็ผิด,

มาภพฺพฺรุตาย: อย่าเชื่อเพราะว่าผู้พูดมีอะไร ๆ น่าเชื่อ,

มา สมโณ โน ครู-ติ: อย่าเชื่อเพราะสมณะผู้พูดนั้น
 เป็นครูของเรา.

กินเปล่า

ภาษาไทยตามธรรมดา กินเปล่า ก็คือ ไม่เสียค่าอะไรชดเชย. ฟังดูได้ทั้งสองความหมาย คือแ่งดีก็ได้ แ่งเลวก็ได้; ในแ่งเลว เช่นว่า ถ้าเราถูกกินเปล่า เราก็ไม่ชอบ ถ้าเราได้กินเปล่าเราก็ชอบ นี่เป็นภาษาชาวบ้านตามธรรมดา.

ถ้าเป็นภาษาธรรมะในชั้นสูงสุด มีความหมายไปในทางที่น่าอัศจรรย์อย่างหนึ่งว่า พระนิพพานเป็นสิ่งที่ให้เปล่า ไม่ต้องเสียทรัพย์ซื้อเอามา, ผู้บรรลุนิพพานก็เหมือนได้กินเปล่า นี่เป็นไปในแ่งดี และเป็นไปในชั้นสูงสุด.

เดี๋ยวนี้เราจะพูดกันถึงคำนี้ในความหมายตามธรรมดาที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับพวกเราในปัจจุบัน. ข้อนี้มีแ่งที่จะต้องมองให้เห็น คือว่า กิเลสเป็นฝ่ายที่กินเปล่าเราอยู่ตลอดเวลาให้ความทุกข์แก่เราอย่างไม่ชดเชยอะไรให้แก่เรา. เราควรจะสำนึกในข้อนี้ แล้วควรจะใช้วิธีที่เรียกกันว่า แก้อา หรือสอกลับ คือเราจะต้องกินเปล่ากิเลสบ้าง ทำลายกิเลสโดยไม่ชดเชยอะไรให้แก่กิเลส แต่กลับได้ในฝ่ายเรา ก็หมายความว่า อารมณ์สำหรับกิเลสเกิดขึ้น เราก็เปลี่ยนให้เป็นอารมณ์สำหรับการศึกษาไปเสีย. พูดให้ชัดกว่านั้นก็คือว่า เมื่อเหยื่อสำหรับกิเลสมันเกิดขึ้น เราก็รับเอามาเสีย ในฐานะเป็นการศึกษา ไม่ให้เป็นเหยื่อแก่กิเลส.

ข้อนี้สำเร็จได้ด้วยสิ่งที่เรียกว่า สติและสัมปชัญญะ เมื่อตาเห็นรูปเป็นต้น ก็อย่าได้ปล่อยสติให้เป็นอวิชชาสัมผัส คือไปรับอารมณ์นั้นด้วยความโง่เขลา ซึ่งมันจะเป็นเหตุให้เกิดกิเลส; มีสติสัมปชัญญะแล้ว กำหนดรู้ว่าอะไรเป็นอะไร เห็นเหตุแห่งกิเลสทั้งหลาย โดยความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหตุนั้นก็ไม่ใช่เหตุได้อีกต่อไป เป็นอันสิ้นสุดกัน.

นี่คือความหมายของคำว่า กิณเปล่า ในภาษาไทย ที่พุทธบริษัทควรจะทำมานึก และใช้ให้เป็นประโยชน์ คือว่า เราจะไม่ให้กิเลสเผาเรา แต่เราจะเผากิเลสในทางที่ตรงกันข้าม.

กินผิว กินเมีย

กินผิว กินเมีย คำนี้เป็นคำธรรมดา ค่อนข้างโสกโດก ฟังแล้วก็จะคิดไปว่า ไม่เกี่ยวอะไรกันกับธรรมะ; แต่เอาตมาเอามาพูดให้ฟัง ด้วยความประสงค์เป็นพิเศษอย่างหนึ่ง คือ ให้ความหมายของคำพูดทุกคำที่มีอยู่เป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นภาษาคนและชั้นภาษาธรรม. ชั้นภาษาคนก็คือที่พูดกันอยู่ทั่วไป มีความหมายเท่าที่รู้กันอยู่ทั่วไป แต่ถ้าภาษาธรรม มันผิดไปจากนั้นมากทีเดียว.

ตัวอย่างเช่นคำนี้ ในภาษาคนเขาถือกันว่า **กินผัว** นั่น คือ **ผัวตายเรื่อย, กินเมีย คือ เมียตายเรื่อย.** มันเป็นเรื่องของคนมีกิเลส โง่งเง่า ซ้ำซลาด เข้าใจผิดเอาเองก็ได้ มีกิเลสที่เป็นความรัก เป็นความกลัว เป็นความเห็นแก่ตัว มันก็ต้องรู้สึกไปอย่างนั้น แล้วก็พูดไปตามความรู้สึกนั้น คำพูดชนิดนี้จึงเกิดขึ้น.

นี่คำว่ากินผัวกินเมียนี่แหละ ถ้าว่า พูดกันในภาษาธรรม โดยสัมปรายิกโฆหารอันอื่น ที่คนชาวบ้านเขาไม่พูดกันแล้ว เราก็พูดได้เลยว่า **พระอรหันต์ต่างหากเป็นผู้กินผัวหรือกินเมียโดยแท้จริง คือหมดความเป็นผัว หมดความเป็นเมีย โดยแท้จริง แม้ที่สุดแต่พระอนาคามีก็ยังเป็นอย่างนั้น.** ขอให้เข้าใจความหมายในชั้นภาษาธรรม ว่ามันมีอยู่อย่างนี้ก็ได้อีก มีความหมายถูกต้องชัดเจน หรือจริงยิ่งกว่าที่เขาพูดกันอยู่ตามธรรมดา ในภาษาของชาวบ้าน.

กินลม

กินลม คนไม่เคยฟังก็จงว่า จะกินลมได้อย่างไร? บางทีจะคิดว่ามันไม่มีประโยชน์อะไร เสียเวลาเปล่า ๆ ที่จะกินลม นั้นมันเป็นคำพูดในภาษาคนธรรมดา และในระดับลูก

เด็ก ๆ ด้วยเข้าไป ว่ากินลมนี้มันคงไม่ไหวแน่, มีความหมาย
 อย่างอื่นนอกไปจากนั้น ก็คือเป็นภาษาธรรม.

เมื่อเด็ก ๆ ใครเรียนหนังสืออย่างสมัยโบราณ ก็จะได้
 ผ่านประโยคประโยคหนึ่ง ซึ่งมีข้อความว่า *จำศีล กินวาตา เป็น
 ผาสุกทุกคืนวัน* จำศีลแล้วกินลม แล้วเป็นผาสุกทุกคืนวัน,
 เขาหมายถึงพวกฤาษีมุนีดาบสต่าง ๆ ที่เขาได้ฌาน เข้าฌาน
 หรืออยู่ในสมาบัติ. เราไม่เข้าใจ ว่ามันจะกินลมอยู่ได้อย่างไร
 ถ้าไม่ต้องกินข้าวเป็นวัน ๆ หรือเป็นสัปดาห์ หรือบางทีก็เป็น
 เดือน อยู่ในสมาบัติตั้งเดือน หรือในกรณีพิเศษ อาจจะหลาย
 เดือน. นี้ควรจะพิจารณากันดูบ้างว่า กินลมนี้มันจะมีความ
 หมายอย่างไรบ้าง ต้องตีความหมายของคำว่า *ลมให้ถูกต้อง.*

ในระดับแรกที่สุดเป็นภาษาวัตถุแท้ ๆ เป็นเรื่องทาง
 วัตถุแท้ ๆ คำว่ากินลมนี้ก็ต้องหมายถึงกินสิ่งที่เขาเรียกว่า
ปราณ คนหายใจก็หายใจเอาสิ่งที่เรียกว่า ปราณเข้าไป,
 ต้นไม้ก็กินปราณ มันเลี้ยงชีวิตอยู่ได้อีกทางหนึ่ง นอกจากน้ำ
 และอาหารที่จะดูดทางราก, คนเราก็ได้สูดลมหายใจ หรือว่า
 ซึมเข้าไปตามผิวหนัง โดยสิ่งที่เรียกว่า ปราณ ก็ทำให้มีความ
 สดชื่น มีชีวิตอยู่. นี้เป็นเรื่องทางวัตถุ เป็นปราณทางวัตถุ
 เป็นชื่อของลมหายใจ.

ระดับที่ ๒ เป็นเรื่องทางจิต หมายถึงกินรสของฌาน
 รสความสงบเยือกเย็นของฌาน โดยมากก็เล็งถึงปิติและสุข,

แล้วถ้าสูงขึ้นไปถึงอรุปฌาน ก็คือ ความอยู่ด้วยความสงบอย่าง ยิ่ง ถึงขนาดที่เรียกว่า มีชีวิตอยู่ก็ไม่ไฉ่ ตายแล้วก็ไม่ไฉ่ นี้ เรียกว่ากิณรสมาณ. มันก็เป็นเรื่องลมๆ เหมือนกัน มันไม่มี เนื้อหนังเป็นก้อนอะไร แล้วก็ทำให้คนอยู่ได้ ในระดับเรื่อง ทางจิต.

ระดับที่ ๓ เป็นเรื่องทางวิญญูญาณ คำว่ากิณลมก็หมายถึง กิณรสของพระนิพพาน ซึ่งเป็นความว่างอย่างยิ่ง เปรียบ ความหมาย เหมือนกับความหมายของลม คือมันว่าง. รส ของพระนิพพานนั้น ก็คือ รสของความว่างจากกิเลส ว่าง จากความทุกข์ แล้วแต่จะสมมติเรียก, จะเรียกเป็นความสุขก็ได้, เป็นความสะอาด เป็นความสว่าง เป็นความสงบถึงที่สุด. กิณรสของพระนิพพานอยู่อย่างนี้ ก็เข้าใจในโวหารว่ากิณลมด้วย เหมือนกัน แต่มันลมยิ่งขึ้นไปกว่า คือมันว่างยิ่งขึ้นไปกว่า ลมธรรมดาเสียอีก.

ขอให้มองดูความหมายของคำๆ เดียว ซึ่งมันมีอยู่ หลายชั้นอย่างนี้ บางคนอาจจะคิดว่า ป่วยการคิด แต่ถ้า ชี้เกี่ยจคิดก็คงจะคิดอะไรไม่เป็น แล้วก็จะไม่เข้าใจความ หมายของข้อธรรมะที่ลึกซึ้ง ซึ่งต้องคิดกันเป็นพิเศษ ดังนั้น การที่เอามาพูดนี้ ก็เหมือนกับการช่วยให้หัดคิด.

กินเวลา

คำว่ากินเวลา ก็ต้องแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท: กินเวลาตามความหมายธรรมดาในภาษาคน นี้อย่างหนึ่ง, แล้วกินเวลาในความหมายพิเศษ ในหลักธรรมะชั้นสูง ก็อีกอย่างหนึ่ง แล้วเอามาเรียงลำดับกันดู ตามที่ความหมายของคำๆ นี้ มันจะอำนวยให้ตีความกันอย่างไร.

การงานทั้งหลายย่อมกินเวลา นี่ก็เรียกว่า การงานมันกินเวลา มันต้องการเวลา เราก็ได้ผลของงาน เพราะว่าการงานมันกินเวลา เราก็ได้ผลของการทำงาน.

ที่นี้เวลามันกินเรา คือทำให้เรามีอายุสั้นเข้าๆ เวลา มันกินเรา คือความชรามันรุกไล่เข้ามา ชีวิตนั้นเหลือน้อยเข้าๆ อย่างนี้เรียกว่าเวลามันกินเรา. ถ้าเวลามันกินเราอย่างนี้ เราก็ต้องตายแน่ ไม่กี่วันก็เดือนก็ปี ก็ต้องตายแน่ ถ้าเวลามันกินเรา.

ที่นี้เราจะกินเวลา หมายความว่าเราจะทำให้เวลาไม่มีค่า ไม่มีความหมาย ให้อยู่เหนือความตาย, ให้ได้อมตธรรม หรือได้นิพพาน. ถ้าทำได้อย่างนั้น เราจะเป็นผู้กินเวลา เวลาจะไม่มีเหลืออยู่ เวลาจะไม่มีมีความหมาย.

ข้อนี้ก็ได้อีกการที่เรารู้ความจริงอันลึกซึ้งถึงที่สุดว่า มิได้มีตัวเรา หรือมิได้มีสิ่งใดตามชื่อที่สมมติหรือบัญญัติกัน เหล่านั้นเลย, ทุกสิ่งเป็นเพียงสังขาร คือการปรุงแต่ง สิ่งที่ปรุงแต่ง, และว่าทั้งหมดนั้น เป็นเพียงสักว่าธาตุตามธรรมชาติ ไม่มีตัวตน. พอเห็นสิ่งทั้งปวงโดยความเป็นธาตุตามธรรมชาติ ทุกสิ่งหมดแล้ว อย่างนี้เรียกว่าเวลามันไม่มี เวลามันหมด ความหมาย เวลามันก็กลายเป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่งไปด้วยกัน ผู้ใดทำได้อย่างนี้ ผู้นั้นเรียกว่ากินเวลา.

อธิบายอีกอย่างหนึ่ง ก็คือว่า เรากำจัดความอยากเสียได้ ไม่อยากอะไร, บรรลुธรรมะในชั้นสูงสุด ถึงขนาดเห็นสิ่งทั้งปวง ไม่ใช่สิ่งที่ควรยึดมั่นถือมั่น, ไม่ควรอยาก, ไม่ควรหมั่นหมาย แล้วมันก็ไม่มี ความอยาก เมื่อไม่มี ความอยากสิ่งใดแล้ว เวลาทั้งหลายก็เป็นหมันไปเอง. เวลาที่มีค่าขึ้นมา เพราะเราต้องการอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วก็ให้ทันแก่ความอยาก อย่างนี้เวลามันก็เกิดขึ้นและมีความหมาย, แล้วเวลามันก็กัดเรา กินเรา. พอเราทำลายความอยากเสียได้ ด้วยอาศัยการปฏิบัติธรรมะในชั้นสูงสุด อย่างที่เรียกกันว่า บรรลुพระอรหันต์ ก็ไม่มีความอยากในสิ่งใด เวลาที่สูญสิ้นความหมายไป; อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นผู้กินเวลาด้วยเหมือนกัน.

ทีนี้ประโยชน์ที่จะเอามาใช้ในชีวิตธรรมดาสามัญนี้ ก็คือว่า จงทำอะไรด้วยจิตที่ประกอบไปด้วยสติสัมปชัญญะ

หรือเรียกว่า จิตว่าง, จะทำนา ทำไร่ ค้าขาย ทำงานอะไร ตามหน้าที่ประจำวันของตน จงทำด้วยจิตที่ไม่ต้องโง่ไปอยาก ไปทะเยอทะยานกับมัน, จงทำด้วยสติสัมปชัญญะและปัญญา รู้ว่าจะต้องทำอะไร แล้วก็ทำไปอย่างนั้น ไม่ให้เวลามาบีบคั้น. อย่างนี้ก็จะสุขอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ว่า คิดจะทำ หรือกำลังทำอยู่ หรือทำเสร็จแล้ว มันไม่มีอะไรมาบีบคั้น ให้เกิดความรู้สึกกระวนกระวาย.

คนตามธรรมดา นั้น มีความอยากในสิ่งที่ตนต้องการ คือสิ่งที่กำลังกระทำอยู่ แม้กระทำสำเร็จ ก็ยังกระวนกระวายอยู่ด้วยความอยาก จะให้มันเสร็จ หรือว่าอยากในการที่จะบริโภค, เมื่อมันทำไม่สำเร็จ อย่างนี้ก็ยิ่งมีความทุกข์ร้อนมาก; ฉะนั้นคนชนิดนี้จึงมีความทุกข์ไปหมด ไม่ว่าจะทำอะไร หรือไม่ทำอะไร มันก็ยิ่งมีความทุกข์.

ขอให้ศึกษาเรื่อง การมีสติสัมปชัญญะ รู้สึกตัว ไม่ต้องทำอะไรด้วยความอยาก, หรือถ้าสูงยิ่งขึ้นไปอีก ก็ทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง อย่างนี้แล้วมันก็ไม่มีปัญหาเรื่องเวลา เราสามารถจะเป็นผู้กินเวลาเสียเอง จะมีความสงบเย็นไปตั้งแต่ต้น ตั้งแต่ก่อนทำ กำลังทำ หรือทำเสร็จแล้ว.

นี้แม้ว่ายังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็ยังต้องพยายามฝึก ให้มีความรู้ความเข้าใจ หรือการกระทำอย่างนี้ จึงจะเรียกว่า เราเป็นผู้ไม่ถูกเวลากินอยู่เรื่อย. แม้ว่าจะยังไม่เป็นพระอรหันต์

ก็พิจารณาเห็นความเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยความเป็นไปตามธรรมชาติ แล้วก็ไม่กลัว คือไม่คิดไปในทางที่ว่าอยากอยู่ ไม่คิดไปในทางที่ว่าอยากตาย. คนโดยมาก พอเฝ้าคิดไปในทางที่อยากอยู่ ดันรนจะอยู่ กลัวจะไม่ได้อยู่ นี้ก็มีความทุกข์ไปแบบหนึ่ง, บางเวลาก็เฝ้าจนถึงกับอยากตาย จนถึงกับฆ่าตัวตาย นี้ก็มีความทุกข์ไปอีกแบบหนึ่ง.

มันต้องอยู่ที่ตรงกลาง คือไม่อยากอยู่ แล้วก็ไม่ต้องอยากตาย มีอะไรที่ต้องทำก็ทำไป เหมือนกับเครื่องจักร อย่างนี้ดีกว่า. ทำงานอย่างเครื่องจักร มันก็กินเข้าไปได้อย่างเครื่องจักร ถ่ายออกมาได้อย่างเครื่องจักร, หรือต้องการจะทำอะไรเป็นประโยชน์ ทำด้วยสติปัญญา มันก็ทำได้ ประโยชน์ก็ได้มาก ความทุกข์ก็ไม่มี.

บุคคลอย่างนี้เรียกว่า เป็นผู้กินเวลา คือขณะเวลาพูดตรงๆ ก็คือว่า ขณะกิเลสตัณหา ซึ่งทำให้เกิดเวลา หรือให้เวลามันมีความหมายขึ้นมาในด้านจิตใจ.

กิริยา

กิริยาก็เป็นคำธรรมดา รู้กันอยู่พูดกันอยู่ ตามตัวหนังสือก็แปลว่า การกระทำ, ภาษาธรรมดา กิริยาหมายถึง การกระทำ เป็นภาษาไทยธรรมดา เป็นภาษาชาวบ้าน ก็คือ การประพุดติให้มีกิริยาที่ไม่น่าตำหนิ. สิ่งที่เราเรียกว่ากิริยานั้น เป็นเรื่องสังเกตความเป็นไพร่หรือความเป็นผู้ดี, เป็นเรื่องสังเกตว่ามีการศึกษาอบรมดี หรือไม่มีการศึกษาอบรมดี ให้ดูที่กิริยาของคน ๆ นั้น.

ถ้าดูไปอีกนิตก็ว่า กิริยาในความหมายอย่างนี้ ก็คือ สิ่งที่ต้องศึกษา ต้องเล่าเรียน ต้องฝึกฝน ต้องปฏิบัติ ให้มี กิริยาอยู่เสมอไป ด้วยความสำรวมระวัง, นี้กิริยาในความหมายอย่างนี้ สำหรับภาษาชาวบ้าน.

ที่นี้กิริยาความหมายที่ ๒ เป็นภาษาธรรมะ คือ เป็นเพียงสักว่ากิริยา ไม่มีเจตนา ไม่มีกิเลสที่เป็นเหตุให้เจตนา; ฉะนั้น การกระทำใด ๆ ที่ไม่มีกิเลสเป็นเหตุให้เจตนา ก็เรียก การกระทำนั้นว่า กิริยา ผิดจากการกระทำที่มีกิเลสเป็นเหตุให้กระทำ นั้นเขาเรียกว่า กรรม. รู้จักคำว่ากรรมกับคำว่ากิริยาไว้ เป็นของคู่กัน สำหรับเปรียบเทียบกันเสมอ ถ้าทำด้วยเจตนา ซึ่งต้องมาจากกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วก็เรียกว่ากรรม, ถ้า การกระทำนั้นไม่มีเจตนา ก็เรียกว่ากิริยา. ฉะนั้นกิริยาใน

ความหมายนี้ ก็คือ การเคลื่อนไหวที่ปราศจากเจตนา ไม่จัดว่าเป็นกรรม ไม่มีวิบาก ถ้าจะมีผลบ้างก็มีแต่ปฏิภิกิริยา.

แล้วก็ดูให้ดี ว่าคนธรรมดาสามัญเรา ๆ นี้ ตามธรรมดา ก็อยู่ด้วยสิ่งๆ ที่เรียกว่า กิริยา เช่น เราจะไปกินข้าว อาบน้ำ เคลื่อนไหวอยู่ เดิน ยืน นั่ง นอนอยู่ อย่างนี้ไม่มีกิเลสที่เป็นเจตนาให้ทำ มันก็อยู่ด้วยกิริยาเท่านั้น. ต่อเมื่อไปคิดไปนึก ด้วยความรู้สึกที่เป็นโลภะ โทสะ โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วเคลื่อนไหวกระทำลงไป เมื่อนั้นจึงจะเป็นกรรม. ฉะนั้น เวลาที่อยู่ด้วยกรรม หรือมีการกระทำกรรมนั้นมันมีน้อย วันคืนมันล่วงไปด้วยกิริยา นี้เป็นส่วนใหญ่หรือส่วนมาก, นี้เรียกว่าคนธรรมดา ก็อยู่ด้วยกิริยาอย่างนี้เป็นส่วนมาก.

ที่นี้พระอรหันต์ ท่านอยู่ด้วยกิริยาล้วน เพราะว่าไม่มีกิเลสที่เป็นเหตุให้ทำกรรม หรือเคลื่อนไหวใดๆ แม้แต่การหัวเราะของท่าน ก็กล่าวว่าเป็นจิตตูปบาทอันหนึ่ง ไม่ประกอบด้วยเจตนา ไม่มีเจือด้วยกิเลส ท่านจะชอบใจหัวเราะขึ้นมา อย่างนี้ก็ไม่มีความผิด ก็เป็นแต่เพียงยิ้มๆ ไม่ถึงกับหัวเราะ. นี้กิริยา คือ ปกติภาวะของพระอรหันต์ตลอดเวลา แล้วก็ปกติของคนเราเป็นส่วนมาก เพราะว่าเราแบ่งเอาไปทำกรรมเสียบ้าง. คำว่ากิริยาในความหมายทางภาษาธรรม มันเป็นอย่างนี้.

ที่นี้ คำว่ากิริยาในความหมายที่ ๓ นี้มันเป็นชื่อของ

ทฤษฎี คือความคิดเห็น ที่บัญญัติไว้ว่าเป็นทฤษฎีหรือลัทธิ เช่น กิริยวาท หรือกิริยาวาท แล้วมาเรียกเฉย ๆ ว่ากิริยานั่นเอง ไม่ต้องมีคำว่าวาท, กิริยาอย่างนี้เป็นชื่อของสัมมาทฤษฎีชนิดหนึ่ง คือยอมรับว่า กิริยาก็มี กรรมก็มี ความเพียรที่กระทำกรรม นั้นก็มี คือมีสำหรับที่จะมีผล มีความหมายในทางที่จะเป็น ผล. ส่วนลัทธิที่ตรงกันข้าม เป็นมิจฉาทฤษฎีนั้น ก็เรียกว่า อกิริยา คือไม่มีกิริยา ไม่มีกรรม ไม่มีความเพียร.

อย่างน้อยคำว่า กิริยานี้ ก็มีอยู่ถึง ๓ ความหมายอย่างนี้, คำว่ากิริยานี้ ในบางทีก็ใช้คำว่า กิริยา กุริยา.

ก

กู หรือ กู, คำว่า กู เป็นภาษาไทย เกือบจะไม่ต้องอธิบายเพราะพูดกันอยู่เป็นประจำ แต่มีนัยอันลึกซึ้งที่ควรศึกษา. ในภาษาพูดภาษาไทยเรา นี้ ในสมัยหนึ่งที่ล่วงมานานแล้ว คำว่า กู มิได้เป็นคำหยาบ เช่นคำว่า เจ้ากู, หรือคำว่า กู ในจารึกสมัยสุโขทัย เป็นต้น, สมัยปัจจุบันความหมายเปลี่ยนคือใช้เฉพาะที่เป็นคำหยาบ นี้เรียกว่าต่างกันโดยความหมาย แม้ในภาษาไทยแท้ ๆ.

ทีนี้คำว่า กู ในภาษาธรรมะ เราก็จะมองเห็นได้ว่าเป็นภาษาแห่งโทสะ เกิดมาจากโทสะ จึงจะเป็นคำพูดออกมาว่า“กู” จากความรู้สึกว่า กู ด้วยอำนาจของโทสะ คือความโกรธ, นี้ก็ความหมายหนึ่ง.

แล้วคำว่า กู ในภาษาแห่งมานะ ซึ่งเป็นความถือตัว นี้เป็นความรู้สึกที่มาจากมานะทิฎฐิ ไม่ยินยอม ก็ต้องการให้กูดีกว่าคนอื่น.

ทีนี้คำว่า กู ในภาษาโลภะ มีมูลมาจากโลภะ ก็คือความเห็นแก่ตัวที่มีอยู่เป็นประจำ อะไร ๆ ก็จะน้อมมาเพื่อกู มีกูเป็นผู้อยาก หรือเป็นผู้ต้องการ.

สรุปแล้วคำว่ากูนี้ ในความหมายไหนก็ตาม ล้วนแต่เป็นความรู้สึกที่เป็นตัวอุปาทาน อันมีมาจากตัณหา คือความอยากด้วยอำนาจของอวิชชา กามตัณหาก้ให้เกิดตัวกู, ภวตัณหาก้เกิดตัวกู, วิภวตัณหาก้เกิดความรู้สึกว่าตัวกู. ในเมื่อมันกลายรูปเป็นอุปาทาน คำว่ากูที่เป็นคำพูดนั้น มันมิได้เป็นเพียงคำพูด แต่ออกมาจากความรู้สึกที่เป็นภายในคือกิเลส ออกมาจากโลภะบ้าง โทสะบ้าง มานะบ้าง แล้วแต่กรณี.

ทีนี้เรื่องที่ควรทราบเกี่ยวกับตัวกูนี้ สรุปได้สั้น ๆ ว่ามันเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อใด จะต้องมีความทุกข์เมื่อนั้น และทุกที, เกิดความรู้สึกว่าตัวกู หรือประเภทตัวกูขึ้นมาเมื่อใด จะต้องมีความทุกข์เมื่อนั้น และทุกที ไม่มียกเว้น, มันเป็น

สิ่งที่ต้องระวัง ในฐานะที่เป็นสิ่งที่ร้ายกาจ.

ระวังที่ไหน? ก็คือระวังในภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็ในเบญจขันธ์, อาจจะทำให้เกิดความรู้สึกว่าของกูขึ้นในรูปขันธ์ ว่าร่างกายนี้ของกู.

อาจจะเกิดความรู้สึกขึ้นในเวทนาขันธ์ ว่าความอร่อยของกู หรือกูกำลังอร่อย.

อาจจะเกิดความรู้สึกว่ากูขึ้นในสัญญาขันธ์ คือความหมายมันด้วยอวิชชา นี่ว่าเป็นกู หรือว่าของกู, หรือมีความหมายมันไปในทางว่าได้ ว่าเสีย ว่ากำไร ว่าขาดทุน มากมายหลายอย่างหลายประการ ล้วนแต่ความหมายมันเอาสัญญาขันธ์นั้นว่าเป็นกูบ้าง เป็นของกูบ้าง.

ความรู้สึกว่ากูในสังขารขันธ์ ก็คือความคิดนั่นเอง กูก็เป็นเพียงความคิดเท่านั้นเอง ไม่ได้มีตัวจริงอะไรมากกว่าความคิด, เอาความคิดนั้นว่าเป็นตัวกู เพราะมันหลงมันโง่ มันรู้สึกว่าเป็นกู นี่เอาตัวความคิดหรือตัวจิตนั้นว่าเป็นกู.

แล้วบางทีก็อาจจะเอาวิญญาณขันธ์ เป็นตัวกู คือรู้สึกทางตา ทางหู ทางจมูกนี้ กลายเป็นกูผู้รู้สึกไปเสีย ไม่ใช่เป็นเพียงวิญญาณทางตา ทางหู เป็นต้น. หรือว่าจิตที่ทำหน้าที่รู้สึกอะไร เสวยอารมณ์อะไรนี้ มันเอาเป็นกูไปเสีย เอาจิตเป็นกูไปเสีย ก็รู้สึกเสวยอารมณ์อะไรอยู่.

ฉะนั้นขันธ์ทั้ง ๕ นี้ จะถูกยึดถือเป็นตัวกูหรือเป็นของ

กูได้ทั้งนั้น เสร็จแล้วก็จะกลายรูปเป็นอุปาทานชั้นธัมมมา ก็
จะมีความทุกข์เป็นแน่นอน.

ทีนี้จะต้องดูต่อไปอีก ถึงข้อที่ว่า คำว่ากูนี้มันคู่กันอยู่
กับฝ่ายดี ถึงแม้ที่มันทำชั่ว ก็เพราะมันคิดว่าดี. ฉะนั้น สิ่ง
เรียกกันว่ากูนี้ จะต้องไปกันกับความดี คู่กันไปกับความดี
เรื่อยไปๆ ยิ่งดีมาก มันยิ่งมีกูเหนียวแน่นมาก พอรู้สึกว่าการ
ที่สุด แล้วมันก็มีกูที่เหนียวแน่นที่สุด ไม่อยากจะละความรู้สึก
อันนี้. ฉะนั้นกูที่เหนียวแน่นที่สุด ท่านจึงยกให้แก่พวกพรหม
ซึ่งเป็นยอดสุดหรือสัตว์สูงสุดกว่าสัตว์ทั้งหลาย, พวกพรหม
ทั้งหลายจึงมีสักกายทิฐิอันเหนียวแน่น ไม่ยอมละสักกายะ
ได้โดยง่าย. นี่เป็นเหตุให้ตอบได้ว่า ทำไมพวกมนุษย์จะบรรล
มรรคผลได้ง่ายกว่าพวกพรหม ซึ่งเหนียวแน่นไปด้วยสักกายะ
พอได้ยินคำว่า สักกายนิโรธ ดับเสียซึ่งสักกายะ พวก
พรหมจะสะดุ้งมากกว่าสัตว์พวกไหนหมด.

ทีนี้เมื่อพูดถึงหลักปฏิบัติ ในทางพุทธศาสนานี้ ท่าน
ทั้งหลายก็ทราบอยู่แล้วว่า ต้องการให้ตัดอุปาทานว่า กู เสีย.
อาตมาอยากจะบอกว่า ทุกศาสนามีเจตนาจะทำลายสิ่งที่
เรียกว่ากูหรือตัดตัวกูทั้งนั้น หากแต่มันมีวิธีต่างๆ กัน แม้ว่า
จะไปมีอัตตาสูงสุด มันก็ต้องตัดตัวกูที่นี้ ตัวกูชนิดนี้ ก็ไปมี
อัตตาอย่างอื่นซึ่งไม่ใช่ตัวกู.

ดังนั้นในลัทธิอันสูงสุดของฝ่ายลัทธิพราหมณ์ การที่

จะถึงอาดมันหรือปรมาตมัน ก็ต้องละอหังการมมังการด้วยเหมือนกัน เพราะว่านี่มันเป็นตัวกูแห่งกิเลส เป็นตัวกูที่เลวทราม. ให้ถือว่าทุกศาสนามุ่งหมายจะทำลายตัวกูด้วยกันทั้งนั้น, สำหรับศาสนาคริสเตียนแล้วดูกางเขนเถอะ นั่นสัญลักษณ์แห่งการตัดเสียซึ่งกู มันบังเอิญก็ได้ แต่อธิบายได้ มันมีเส้นตรงเป็นตัว I ตัวฉัน ตัวกู แล้วมีเส้นขวางเป็นการตัดเสีย นั่นคือบันไดสำหรับจะไปถึงพระเจ้า.

สำหรับพุทธศาสนาเรา ก็มี **หลักปฏิบัติ** ที่จะให้ตัดเสียซึ่งอัสสมิมานะ คือมานะว่า กูมีอยู่ ดังพระบาลีว่า **อสมิมานุสฺส วินโย เอตฺ เว ปรมํสุขํ การนำออกเสียได้ซึ่งอัสสมิมานะ** นั่นเป็นความสุขสูงสุด ไม่มีอะไรยิ่งกว่า เว้ย!

ถ้าจะพูดถึงหลักที่ละเอียดลงไป ก็คือ **ดับกระแสแห่งปฏิจจสมุปบาทเสีย.** เมื่อเกิดการเห็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางจิตทางใจ กระแสแห่งปฏิจจสมุปบาทก็จะเป็นไปตามลำดับ จนกระทั่งเกิดตัณหา อุปาทาน ภพชาติ. เราก็หยุดกระแสอันนี้เสีย อย่าให้หมุนไปถึงตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ให้เป็นแต่เพียงว่า **พอเกิดเวทนาขึ้นมาแล้ว ก็มีสติทันทั่วทั้งที่ พิจารณาเวทนานี้ สักว่าเวทนาเป็นปฏิจจสมุปบันธธรรม เกิดขึ้นจากปัจจัย เป็นเพียงสังขารซึ่งไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตา, นี้จะสกัดกั้นการเกิดแห่งตัวกูเสียได้.** ถ้าทำได้อยู่อย่างนี้ มันก็ไม่มีโอกาสจะเกิดตัวกู

แต่ต้องเป็นคนฉลาดในธรรม และฉลาดในการปฏิบัติธรรม จึงจะทำได้.

การตัดตัวกู่นี้ ก็คือมีสตินั่นเอง ถ้ามีสติเพียงพอ ก็จะสกัดกั้นไม่ให้เกิดตัวกู หรือว่าแม้ว่ากระแสแห่งปฏิเจตสมุปบาทจะดำเนินมาถึงเวทนาแล้ว สติเพียงจะมา ก็ยังพอจะทำทัน คือมีสติรู้สึกต่อเวทนานั้น สักว่าเป็นเวทนาดังที่กล่าวแล้วนั้น.

ถ้าพูดโดยผลของการปฏิบัติแล้ว การละสักกาย-ทิฏฐินั้นแหละ เป็นระดับตั้งต้น หรือเป็นจุดตั้งต้นแห่งการละตัวกู เป็นการละสังโยชน์ในชั้นพระโสดาบัน, แล้วก็มี การละมานะสังโยชน์ สังโยชน์ที่เรียกว่ามานะนั้น ในระดับสุดท้ายก็หมดตัวกูโดยสิ้นเชิง และเป็นเรื่องของพระอรหันต์ เพราะฉะนั้นเราจึงกล่าวได้ว่า หมดตัวกูก็คือเป็นพระอรหันต์.

เตี้ยวันนี้มันก็ต้องมีตัวกูกันไปก่อน แต่ให้มันตีขึ้นๆ ให้มันเบาบางลงๆ น้อยลงๆ จนกระทั่งถึงว่า มันจะหมดแน่, แม้ยังไม่หมด แต่เป็นที่แน่นอนว่ามันจะหมดแน่ ก็เป็นพระโสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี ไปตามลำดับ หมดเมื่อใด ก็เป็นพระอรหันต์. นี่เรื่องของตัวกู คำเดียวเท่านั้น มันไม่ใช่เล็กน้อย.

ภาษาบาลีมีคำอยู่คำหนึ่งว่า มยฺหโก แปลว่าของฉัน

ของเรา หรือของกู นี่เป็นชื่อของนกเขา, แต่ในภาษาไทย นกนี้กลับเรียกชื่อว่าเป็นนกเขา มันกลายเป็นมิ่งไปเสีย. ฉะนั้นในภาษาบาลีก็แปลกกว่า เรียกนกเขาว่า มยฺหโก คือนกที่ร้องอยู่ว่า ของกูๆ. ได้ยินนกเขาขัน ก็ควรจะนึกถึงธรรมะข้อนี้.

กูเป็นโค

คำว่า กูเป็นโค นี่ต้องเล่าเรื่อง ไม่อย่างนั้นฟังไม่เข้าใจ. กูเป็นโคนั้น ตามพระบาลีนี้ มันเป็นเรื่องของคนที่ยกตัว, ในที่นี้มันเป็นคำพูดของลา เป็นสัตว์เลวทราม มันยกตัวว่ามันเป็นโคเป็นวัว ว่ากูเป็นโค เป็นมานะที่ต้องการจะประกาศว่า ตัวดีกว่าเขา.

พระพุทธเจ้าท่านได้นำมาตรัสไว้เป็นอุปมาซึ่งน่าสนใจอย่างยิ่ง: ภิกษุทั้งหลาย ลาที่เดินตามฝูงโคไปข้างหลังๆ แม้มันจะคิดหรือจะร้องออกมาว่า กูเป็นโค กูเป็นโค ดังนี้ก็ตามที แต่สีของมันก็หาเป็นโคไปไม่ได้, เสียงร้องของมันก็หาเป็นเสียงโคไปไม่ได้, เท้าของมันก็หาเป็นเท้าโคไปไม่ได้, มันก็ได้แต่เดินตามฝูงโคไปข้างหลัง ร้องเอาเองว่า กูเป็นโค กูเป็นโค ดังนี้เท่านั้น.

ข้อนี้ฉันใดภิกษุบางรูปก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน ภิกษุนั้นแม้จะเดินตามหมู่ภิกษุไปข้างหลัง ๆ ร้องประกาศอยู่ว่า ข้าก็เป็นภิกษุ ข้าก็เป็นภิกษุ ดังนี้ก็ตามที แต่ก็หาเป็นภิกษุไม่, ความใคร่ในการประพุดติศีลของเธอ ไม่เหมือนของภิกษุทั้งหลาย, ความใคร่ในการปฏิบัติสมาธิของเธอ ก็ไม่เหมือนของภิกษุทั้งหลาย, ความใคร่ในการปฏิบัติสติปัญญาของเธอ ก็ไม่เหมือนของภิกษุทั้งหลาย, ภิกษुरुูปนั้นได้แต่เดินตามหมู่ภิกษุไปข้างหลัง ๆ ร้องประกาศเอาเองว่า ข้าก็เป็นภิกษุ ข้าก็เป็นภิกษุ ดังนี้เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอพึงสำเหนียกใจว่า ความใคร่ในการประพุดติศีลสิกขาของเรา จักต้องเคร่งครัดเสมอ, ความใคร่ในการประพุดติจิตสิกขาของเรา จักต้องเคร่งครัดเสมอ, ความใคร่ในการประพุดติปัญญาสิกขาของเรา ก็จะต้องเคร่งครัดเสมอ. ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

นี่เราจะต้องนึกถึงข้อที่ว่า ทุกคนอาจจะมีมานะนึกคิดหรือประกาศออกมาว่า กูเป็นโค หรือในความหมายของคำว่า กูเป็นโค อยู่ด้วยกันทั้งนั้น เรียกว่าทุกวันก็ได้: คือมันรู้สึกว่าคุณก็ดีเหมือนกัน กูก็เก่งเหมือนกัน ใช้คำโสภโศกอะไรต่างๆ ตามประสาของคนพูด, คือกิเลสประจำวันของคนทุกคน ในความหมายนี้ว่า กูก็เป็นโค เป็นกูเฉยๆ ไม่พอ ยังเป็นกูที่ดีที่เด่น ที่โต่ง ที่ดังอะไรอีก.

เกจิอาจารย์

คำว่า เกจิอาจารย์ เป็นภาษาบาลี ถอดเอามาจากภาษาบาลี ตามตัวหนังสือก็แปลว่า อาจารย์ใดๆ คืออาจารย์บางพวก เป็นพวกๆ ไป หลายคนหลายพวก อย่างนี้ก็เรียกว่า เกจิอาจารย์. พวกนี้ทำให้มีปัญหา มาก เรียกว่า มากหมอกี่มากความ เมื่อมากเกจิอาจารย์ ก็เกิดคำอธิบายชั้นต่างๆ นานา ในการอธิบายพระพุทธรูปนั้น.

ฉะนั้นจะต้องระวังให้ดี อย่าให้พลอยไปรับบาปของพวกเกจิอาจารย์เหล่านั้น.

ข้อนี้มันช่วยไม่ได้ ที่ว่าจะไม่ให้เกิด เกจิอาจารย์ เพราะว่าพระพุทธรูปจะมีความหมายลึก ยากที่จะเข้าใจ ต้องมีผู้ช่วยอธิบาย อธิบายคนหนึ่งยังไม่เป็นที่พอใจ ก็มีอีกคนหนึ่ง ก็เพิ่มขึ้นไปเป็นมากกระแสมากทิศทาง. ฉะนั้นวิธีที่จะป้องกันไม่ให้เกิดอันตราย ก็คือว่า ถ้าคำอธิบายชนิดไหนประพจน์แล้ว มันดับทุกข์ได้ แล้วก็ให้ถือว่าถูก ให้ถือเอาตามหลักของมหาปเทศ ในมหาปริณิพพานสูตร; แม้เขาจะบอกว่าเขาอธิบายถูก หรือเขาเป็นคนเก่ง เป็นที่ยกย่องนับถือของคนทั้งบ้านทั้งเมือง ก็ดี, หรือแม้ว่าเขาจะยืนยันว่า รับฟังมาจากพระพุทธรูปโดยตรงก็ดี อย่างนี้ก็อย่าได้เพื่อเชื่อเขา ต้องฟังดูว่า คำที่เขากล่าวนั้น ประพจน์ตามแล้ว มันจะ

ดับทุกข์ได้หรือไม่ แล้วมันเป็นไปเพื่อเป้าหมายปลายทางกำหนดดับทุกข์ได้ ไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้ว ก็ว่าถูก.

เดี๋ยวนี้เกจิอาจารย์มาก แล้วกำลังทำให้เกิดความเสื่อมเสีย ความเสียหาย ความฉิบหายขึ้นในวงธรรมวินัยนี้เป็นอันมาก คือพวกที่สร้างสังฆธรรมปฏิรูปขึ้นมา, ควรจะศึกษาพระพุทธานุชาตในกาลามสูตร ไว้เป็นเครื่องป้องกันอันตรายเหล่านี้; พวกเกจิอาจารย์นี้ก็เคยมีมาแล้วเป็นอันมาก แล้วก็จักมีต่อไปอีกในอนาคตเป็นอันมาก.

เกลื่อ

เกลื่อ ทุกคนก็รู้จักเกลื่อ, อาจจะมีสงสัยว่า ทำไมต้องเอาเรื่องเกลื่อในครีวมาพูดเป็นภาษาธรรมะ เพราะว่าพระพุทธเจ้าท่านก็ได้ทรงเห็นความหมายแห่งคำว่าเกลื่อ, เกลื่อนี้มันต้องเค็มแน่ ไม่มีเกลื่อที่ไม่เค็ม ถ้าไม่เค็มก็ไม่เรียกว่าเกลื่อ. ฉะนั้นจะต้องรักษาความดีของตน อย่างที่เกลื่อรักษาความเค็มของมัน คือไม่ให้ใครต้องผิดหวังว่าเกลื่อนั้นไม่เค็ม.

นี่คุณธรรมของเราก็เหมือนกัน จะต้องรักษาไว้ให้เป็นคุณธรรม คือ ต้องให้มันคมกิเลสให้ได้แน่ เช่นเดียวกับ

เกลือกักขำไม่ให้เกิดความเน่าบูด, เราก็กต้องมีคุณธรรมสำหรับป้องกันความเน่าบูด อันจะเกิดขึ้นจากกิเลส, มีธรรมะเหมือนกับเกลือกักขำป้องกันไม่ให้เกิดการเน่าบูด.

ก็เป็นอันว่า เราอย่าให้เลวกว่าเกลือกักขำ เกลือกักขำไม่เคยเหลวไหลในหน้าที่, นี้นมนุษย์ก็ไม่ควรจะเหลวไหลในหน้าที่ ในการที่จะรักษาคุณธรรมของตน แล้วก็ระวังอย่าให้เกลือกักขำเป็นหนอนเสียเอง. เกลือกักขำเป็นหนอนนี้ อาตมาได้ยินมาตั้งแต่เด็ก ๆ ที่แรกก็ไม่เข้าใจ, ต่อมาก็มองเห็นว่า คุณธรรมนี้ที่ไม่สุจริต มันก็มีอยู่ คือประพฤติธรรมไม่สุจริต ประพฤติธรรมอย่างคดโกง มันก็เป็นธรรมะปลอมหรือเทียม นี้นมันเป็นเกลือกักขำที่เป็นหนอน.

ระวังให้ดี คำว่า ปัญญาในภาษาบาลีนั้นมีอยู่อีกคำหนึ่งเรียกว่า เจโก แปลว่าฉลาดหรือปัญญานั้นแหละ แต่มันเป็นไปในทางโลกียะ มันเอาความเห็นแก่ตัวเข้ามาผสมโรง มันก็เลยมีปัญญาแต่ในทางเห็นแก่ตัว, อันนี้เขาเรียกว่า เจโก ซึ่งดูจะตรงกับคำว่า cunning ในภาษาอังกฤษ.

ที่มองเห็นได้ง่าย ๆ ก็คือ พรหมจรรย์ ที่เป็นลาภูปนิตา การประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อหวังลาภ พรหมจรรย์นั้นก็คือเกลือกักขำที่เป็นหนอน. แม้ที่สุดแต่การเรียนปริยัติ ศึกษาปริยัติเพื่อหวังลาภที่เรียกว่า อลคัทธูปริยัติ ปริยัตินั้นก็เป็นหนอนเหมือนกับเกลือกักขำที่เป็นหนอน. ฉะนั้นถ้าเราจะมีเกลือกักขำบ้าง

ก็ขอให้ เป็นเกลือกที่ไม่เป็นหนอน แล้วก็มีความเค็ม รักษา ความเค็มไว้ได้โดยสมบูรณ์.

เกษม

เกษม เป็นรูปที่ถอดมาจากสันสกฤต ถ้าภาษาบาลีก็ เขมะ แปลว่า เกษม. คำนี้มีความหมายว่า ปลอดภัย ที่เป็น ภาษาไทยเราใช้ความหมายว่า เกษมเปรมปรีดานี้ ก็เป็นเรื่อง เหมือนกับเด็กอมมือ. ในภาษาธรรมะนั้น เกษมจากโยคะ *โยคกุเขม อนุตฺตร* ความเกษมอันสูงสุด คือเกษมจากโยคะ, โยคะคือกิเลส ถ้าเราปลอดภัยจากกิเลส นั่นคือความเกษม.

ฉะนั้นอย่าได้หลงไหล คำว่าเกษม เกษม ซึ่งที่แท้มัน ไม่ใช่เกษม หลงไหลในเบญจกามคุณเข้าใจว่าเกษม ที่แท้มัน เป็นการจมอยู่ในกองไฟ; ต่อเมื่อไม่ตกอยู่ได้อำนาจของสิ่ง เหล่านั้น มันจึงจะเกษม. ฉะนั้นอย่าได้หลงในความรู้สึก เหมือนที่คนสมัยนี้กำลังหลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนหนุ่มคน สาว เด็กวัยรุ่นของเราสมัยนี้ มันหลงสิ่งที่เรียกว่าเกษมนี้ แผละผิด จึงได้ไปหลงในเรื่องของกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ.

ถ้าเขารู้จักคำว่าเกษมดี ก็จะต้องหวังในความเกษม จากโลภะ โทสะ โมหะ, ถ้าต้องการเกษมกันจริงๆ ก็ต้อง

ทำลายกิเลส ไม่มีกิเลสก็คือเกษม **เกษม** สูงสุดก็คือ **พระนิพพาน** ที่เรียกว่า **โยคกุเขมํ อนุตตรํ** เกשמจากโยคะ ไม่มีเกษมอื่นยิ่งกว่า ก็คือพระนิพพาน.

เกิน

เกิน เป็นคำธรรมดาที่ไม่มีใครสนใจ แต่ถ้าสนใจแล้ว ก็จะได้รู้ว่า คำว่าเกินนี้มันเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เป็นต้นเหตุแห่งความผิดพลาด ต้นเหตุแห่งความยุ่งยากลำบาก.

คำว่าเกิน คือ **ไม่พอดี** มันน้อยไปบ้าง มันมากไปบ้าง, หรือมันห่างไปบ้าง มันเปียกไปบ้าง, อะไรก็ตามที่เรียกว่ามันเกิน; พอเกินเมื่อไร ก็สร้างความผิดพลาด หรือความวุ่นวายเป็นทุกข์ขึ้นมาทั้งนั้น. เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงถือเอาเป็นหลักสำคัญ สำหรับแสดงใจความแห่งพรหมจรรย์ ว่าอย่าให้มันเกิน เช่น **กามสุขัลลิกานุโยคนี้มันเกิน** **อัตถกิเลสมถานุโยคนี้มันขาด**, หรืออะไรก็ตาม ถ้ามันเป็นไปในทางใดทางหนึ่งอย่างสุดเหวี่ยงแล้วก็เรียกว่าเกิน เมื่ออยู่ตรงกลาง คือ **พอดี** นั้นจะสำเร็จประโยชน์.

เดี๋ยวนี้เราดูกันอย่างโลก ๆ โดยเฉพาะในสมัยปัจจุบันนี้ **ความวุ่นวายมันเกิดมาจากเรื่องเกิน** มันยากจนเกินไปบ้าง,

มันมั่งมีเกินไปบ้าง, หรือว่ามันคอยเอาส่วนเกินมากเกินไป. เกินนี้หมายความว่า ไม่สมควรแล้ว เขาไม่ควรจะเอาแล้ว เขาก็ยังเอาอยู่เรื่อยไป ไม่เห็นว่าเป็นส่วนเกิน ก็เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ ทางการเมืองอะไรขึ้นมาในโลกนี้ สับสนวุ่นวายไปหมด เพราะมีแต่เอาส่วนเกิน กอบโกยส่วนเกิน. ถ้าเราจะผลิตส่วนเกิน ก็อย่าผลิตเอาเอง ผลิตเพื่อช่วยผู้อื่น ไม่เอาส่วนเกิน, ไม่กระทำส่วนเกิน, ไม่สะสมส่วนเกิน คือมัชฌิมาปฏิบัติ มันไม่ใช่เกิน แล้วก็จะไม่มีอะไรเกิดขึ้น.

นี่ถ้ามองอีกทางหนึ่ง ถ้ามันประกอบอยู่ด้วยความถูกต้องแล้ว มันไม่เกินไป ถ้าว่าคนร่ำรวยจะมีใจบุญ คนยากจนก็มีใจบุญ ปัญหาก็ไม่เกิดขึ้นเหมือนกัน. เดียวนี้คนร่ำรวยก็ใจบาป คนยากจนก็ใจบาป มันมีส่วนเกินในข้อนี้ มันจึงเกิดปัญหาขึ้นมา.

พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสว่า *กินอยู่แต่พอดี มตตญญตาจ ภตตสุมี* ความพอดีในการบริโภค. ความพอดีในการกินอยู่ ในการเป็นอยู่ ในการประพฤติกระทำอะไรทั้งหลายนั้น เป็นหัวใจของพรหมจรรย์ เป็นหัวใจของพระศาสนา มีรายละเอียดมากมาย จะไว้อธิบายในคำว่า มัชฌิมาปฏิบัติ.

แก้วสารพัดนึก

สารพัดนึก ก็คือ ช่วยให้นึกอะไรได้ ได้รับสิ่งนั้นตาม ที่ตนนึก. คำนี้เป็นคำโบราณมาก และเชื่อว่า มีอยู่ด้วยกัน ทุกชาติทุกภาษา เพราะเราไปค้นหนังสือโบราณโบราณเก่าแก่ ของต่างชาติต่างภาษา ก็พบเรื่องอย่างนี้: คือมันมีสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะอำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้นั้น ตามความประสงค์ทุก ประการ แล้วก็มาเรียกกันว่า แก้ว; ก็ดูเหมือนว่า จะไม่มีอะไร ดีไปกว่าที่จะเรียกว่า แก้ว. แล้วคนก็หลงไหลแก้วสารพัดนึก นี้ ว่าอยู่ที่ไหน? ทำอย่างไรจึงจะได้มา? ข้อนี้เข้าใจว่า ถ้าไม่ รู้จักความหมายนี้แล้ว หาเท่าไรมันก็ไม่พบ, ถ้ารู้เรื่องนี้ดี แล้ว คงจะไม่ต้องหาลำบากมากมายนัก แล้วก็พบ.

เดี๋ยวนี้เรามาดูข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งกันเสียก่อน คือว่า ที่คนปรารถนาแก่นั่นนั้น ปรารถนาอะไร? ปรารถนาสิ่งที่จะ ดับทุกข์ หรือว่าปรารถนาสิ่งที่จะเอามาเพิ่มทุกข์, เอา คนปัจจุบันนี้ หรือที่นั่งอยู่แถวนี้ทั้งหมดนี้ก็ได้ ว่าไอ้สิ่งที่ ปรารถนาหวังจะได้มานั้น เพื่อจะดับทุกข์ หรือเพื่อจะเอามา เพิ่มทุกข์?

ข้อนี้มันขึ้นอยู่กับสติปัญญา ที่ถูกต้องและสมบูรณ์ ถ้าสติปัญญาไม่ถูกต้องไม่สมบูรณ์ มันจะเห็นกลับกันเสีย คือ จะเห็นทุกข์เป็นสุข เห็นสุขเป็นทุกข์ อย่างที่เรียกว่า เห็น

กงจักรเป็นดอกบัว เห็นดอกบัวเป็นกงจักร. นี่มันพิสูจน์ได้ตรงที่ว่า ใคร ๆ ก็พยายามดิ้นรนเพื่อจะได้สิ่งนี้ คือสิ่งที่ตนคิดว่าจะได้ดับทุกข์ แต่แล้วทำไมมันไม่ดับทุกข์ มันยังเต็มอยู่ด้วยความทุกข์ หรือปัญหาของความทุกข์; ฉะนั้นคงจะไปจับฉวยเอามาผิดแล้วเป็นแน่.

คำว่า สารพัดนึกนี้ เราดูได้ใน ๒ แห่ง ๒ มุม คือในภาษาคนธรรมดา สารพัดนึกนั่นคือนึกเอาอะไรเป็นได้สิ่งนั้น เป็นสมบัติอย่างโลก ๆ ของคนในโลก ซึ่งเขาถือกันว่าประเสริฐที่สุด. ก็ดูให้ดีเถอะ มันจริงอย่างนั้นหรือเปล่า? โลกียทรัพย์ทั้งหลาย มันจะช่วยกำจัดความทุกข์จริงหรือเปล่า หรือว่ามันอาจจะกลายเป็นอันตรายอย่างยิ่งขึ้นมา ไม่ทันรู้ตัวในแง่ไหน, เราเองทุกคนนี้ กำลังต้องการอย่างนั้นอยู่ด้วยหรือเปล่า?

นี่ถ้าดูกันในแง่ของภาษาธรรม ธรรมะนั้นเอง การปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามกฎหมายของพระธรรมนั่นเอง เป็นแก้วสารพัดนึก, กฎของอิทัปปัจจยตา หรือกฎของกรรม หรือกฎของอะไรก็ตาม มันไม่เคยหลอกใคร ลองปฏิบัติลงไปเถอะ มันจะให้ผลสมแก่การปฏิบัติเสมอ. ฉะนั้นเรานึกเอาอะไรก็ได้ เมื่อปฏิบัติธรรมไปในลักษณะนั้นแล้ว, มันก็ต้องได้สิ่งนั้น, เราอยากจะให้ชั่วไปลงนรกก็ได้ เราก็ปฏิบัติธรรมที่เป็นอกุศล, จะไปสวรรค์ก็ได้ ถ้าปฏิบัติธรรมะเพื่อไป

สวรรค์, จะบรรลุนิพพานก็ได้ ถ้าปฏิบัติธรรมะที่เป็นไปเพื่อ
นิพพาน. แล้วจะเอาสารพัดนึกอย่างไรอีก ที่ยิ่งไปกว่านี้?

ถาม แก้วสารพัดนึกของพวกชาวบ้าน ที่เขามีๆ กันอยู่นั้น
คงนึกเอาพระนิพพานไม่ได้แน่ แล้วมันไม่ได้ทำให้รู้จักนึกเอา
พระนิพพานเสียด้วย, หรือแม้แต่จะนึกเอาอนุภพ ก็คงจะไม่ได้
ด้วยซ้ำไป เพราะมันหวังอยู่แต่เรื่องแก้วแหวนเงินทอง หรือ
สิ่งของที่ส่งเสริมความสุขทางเนื้อทางหนัง ที่นี้และเดี๋ยวนี้
อย่างเดียวกันเท่านั้น.

ฉะนั้นเราควรจะต้องเอาพระธรรมอันถูกต้องและ
สมบูรณ์นั้น เป็นดวงแก้วสารพัดนึก, จะเรียกกันอย่างสมมติๆ
ว่าเป็นพระเจ้าก็ได้ แต่เป็นพระเป็นเจ้าที่แท้จริง ไม่ใช่
พระเป็นเจ้าที่ลมๆ แล้งๆ อย่างที่เขาถือกันโดยมาก. แล้วต่อ
มาก็โกรธขึ้นมา จนไม่ถือ แล้วเหยียบย่ำพระเจ้า ให้สูญหาย
ตายไปจากโลก เพราะความเข้าใจผิด ในสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ขอให้เรารู้จักสิ่งที่เรียกว่า แก้วสารพัดนึก กันให้ดีๆ
และให้เห็นว่ามันมีอยู่จริง มันเป็นอย่างนั้นจริง, ขอให้คว่ำ
มาให้ถูก แล้วทำอย่างไร หรือต้องการอย่างไร ก็จะได้อย่าง
นั้นจริงเหมือนกัน. ให้ศึกษาเรื่องธรรมชาติ เรื่องกฎ
ของธรรมชาติ เรื่องหน้าที่ของมนุษย์ตามธรรมชาติ แล้ว
ผลที่จะได้รับจากการทำหน้าที่นั้นๆ นั้นแหละจะเป็นแก้ว
สารพัดนึกที่จริงโดยสมบูรณ์.

โกกิล่า

คำว่าโกกิล่า ตามตัวหนังสือก็แปลว่า นกกาเหว่า หรือคุดเหว่า. ทำไมเอาคำนี้มาพูด ในฐานะเป็นปทานุกรม ธรรมะ? เพราะว่าเมื่อได้อ่านดู รวบรวมดูหลายทิศทางแล้ว ก็พบว่า นกกาเหว่านี้มีอยู่ในหนังสือทั้งหลาย คัมภีร์ตำรับ ตำราหลายแขนงด้วยกัน, แล้วกลายเป็นนกที่เป็นปริศนา หรือนกที่เป็นปัญหา ยากแก่การตีความหมาย หรือการตีค่าของมัน.

คติของคนไทยที่ได้มาจากประเทศอินเดีย ก็ว่าเป็น นกที่ถือกันว่า มีเสียงเพราะกว่านกกทั้งหลาย จะต้องเสาะหามา เลี้ยงประจำบ้านเรือน ประจำราชอุทยาน คำของมันก็มีไปในการทำงาน. หรือว่าคติของไทยแท้ ไฉนกกาเหว่านี้มันเป็นนก อันธพาล มันคดโกงเหลือประมาณ มันเที่ยวไขลงไปในรัง ของอีกา หลอกให้อีกาฟัก ซึ่งก็เป็นความจริง ก็เป็นนก อันธพาล หรือไม่พึงปรารถนา.

ในคัมภีร์ของธิเบต ได้ยกย่องกาเหว่าว่า เป็นจอม แห่งนกในทางสติปัญญา อบรมสั่งสอนบรรดานกทั้งหลาย ที่เข้ามาเป็นสาธุศิษย์, เป็นผู้ให้อิवाทแก่นกทั้งหลาย อย่างนี้ ไปก็มี, คงจะเป็นเพราะความฉลาดในสันดานของมัน ถึงขนาดไปไขหลอกให้คนอื่นช่วยฟักก็ได้ ปัญญามันใช้ไปอย่าง

นั้น มันก็ไปอย่างนั้น; แต่ถ้าปัญญามันถูกใช้ไปในทางที่ถูก
ต้อง มันก็ตรงกันข้าม หรือว่าดีเท่า ๆ กัน.

นี่เรียกว่า นกตัวเดียวกันนี้ ถูกมองกันไปในหลาย
แง่หลายมุม ต่างชาติต่างภาษา, หรือเป็นเครื่องแสดงอย่าง
หนึ่งว่า สิ่งสิ่งเดียวกันนั้น เราจะมองมันในแง่เลวแง่ร้าย แง่
เสียหายก็ได้ จะมองมันในแง่ดีมีประโยชน์ก็ได้เหมือนกัน.
ขอให้ระวังกันไว้ให้ดี ๆ อย่าประนามสิ่งใดลงไปโดยส่วนเดียว,
อย่ายกย่องสิ่งใดขึ้นมาโดยส่วนเดียว มันจะมีได้ทั้งสอง
ส่วน แล้วแต่ว่าจะมองกันในแง่ไหน, แล้วเราก็เอาแต่ในแง่ที่
ดีหรือมีประโยชน์ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ที่ไม่ดีของมัน
ก็อย่าไปสนใจกับมันก็แล้วกัน.

เดี๋ยวนี้เรากำลังงง ไม่รู้ว่าจะเอาคติจากนกกาเหว่าได้
อย่างไร ดูเหมือนจะเอาไว้ร้องกระตุ้นให้คนอื่นเขาตกใจเล่น,
นี่มันก็เป็นเด็กอมมือ. แล้วอย่าลืมนะ เราอาจจะมึนงง
เป็นคนคดโกงอย่างนกกาเหว่านั้นอยู่ โดยไม่รู้สีกตัวก็ได้
อย่าได้ประมาทเลย, เราจะกำลังเป็นนกกาเหว่าที่คดโกงอยู่
ในโลกนี้ก็ได้ ขอให้ระวังให้มาก.

โกหก

บางคนจะสงสัยว่า ทำไมเอาคำอย่างนี้มาอธิบาย ในรูปพหุกรรมธรรมะ? ก็เพราะว่า คำอย่างนี้นั้นแหละมันมีความสำคัญมาก มันมีความหมายในเรื่องของธรรมะมาก.

คำว่า โก-ห-ก (โกหะกะ) นี้ ไม่ค่อยพบในบาลีพบแต่ กุ-ห-ก (กุหะกะ) ซึ่งเป็นคำเดียวกัน, โก-ห-ก หรือโกหกนี้ ที่เราใช้พูดกันอยู่ หมายถึงพูดเท็จ. แต่บาลีเดิม เขາหมายถึงคดโกงและหลอกลวง พูดเท็จมีคำว่ามุสาใช้ นั่นมันพูดเท็จ, แต่ถ้าว่าโกหกแล้ว ไม่ได้หมายถึงแค่พูดเท็จ หมายถึงคดโกงและหลอกลวง และกระทำทุกอย่างไปตามความต้องการอันนั้น. ภาษาชาวบ้านพูดโกหก ก็คือเท็จ แต่ภาษาพระวินัยภาษาพระธรรม นั่นคือคนคดโกงและหลอกลวง.

ภาษาธรรมะ คนโกหก ก็คือ คนไม่ตรง หรือคดโกงต่อพระธรรม, ต่อพระธรรมหมายถึงต่อธรรมสังฆะของธรรมชาติ นั่นเป็นข้อแรก. ตัวพระธรรมหรือธรรมสังฆะนั้นเป็นของตายตัว คนก็คดโกง หรือหลอกลวง ไม่ยอมรับนับถือบ้าง, เหยียบย่ำไปเสียบ้าง. กระทั่งโกหกต่ออุดมคติที่ตัวถืออยู่ ปากนี้ก็ยอมรับอุดมคติตามบทพระธรรมทั้งหลาย อันถูกต้องอันศักดิ์สิทธิ์ ที่เขาถือ ๆ กันอยู่. เขาว่าเขาถืออุดมคติ แต่พอทำเข้าจริง ๆ เขาโกหกต่ออุดมคติ ที่เขาได้

ประกาศว่าเขาถือตนเอง อย่างนี้เรียกว่าคดโกงต่อพระธรรม.

ที่นี้คดโกงต่อตัวเอง ก็คือ ไม่เชื่อตรงต่อตัวเอง อย่างที่ว่ามันไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะว่าใครๆ ก็รักตัว อยากให้ตัวดี ทำทุกอย่างทุกประการเพื่อให้ตัวดี แล้วการโกหกต่อตัวเองมันจะมีขึ้นมาอย่างไรได้. นี่เป็นสิ่งที่ต้องไปสอบสวนให้พบ ว่าการหลอกตัวเองนี้ มันมีวันละกี่ครั้งกี่หน แม้แต่ความเกียจคร้าน มันก็อยู่ในรูปของการหลอกตัวเองด้วยเหมือนกัน, การผิดเพี้ยนต่างๆ นี้ มันเป็นเรื่องหลอกตัวเอง มันเจตนาไว้ดี แต่พอถึงคราวจะทำเข้า กิเลสมาดึงเอาไปเสีย ก็ทำไปตามอำนาจของกิเลส คือมันดีไม่ได้, นี่เราจึงต้องเป็นคนที่ยึดถือตัวเองขึ้นมา เพราะเหตุนี้.

ถ้าจะดูกันให้ดีแล้ว จะมีกันอยู่ทุกคนตามมากตามน้อย มันซ่อนอยู่อย่างลับๆ; ถ้าเอาชนะสิ่งนี้ได้ คือเอาชนะโกหกนี้ได้แล้ว ก็จะเป็นคนเชื่อตรง แล้วสิ่งต่างๆ มันจึงจะไปตามทางของความเชื่อตรง คือธรรมะ.

ฉะนั้นคำว่า โก-ห-ก กุ-ห-ก นี้ ไม่ใช่คำเล็กน้อย คือจะเป็นอุปสรรคที่ทำให้ไปพระนิพพานไม่ได้. คนที่พูดว่าอยากไปพระนิพพานนี้ กำลังโกหกตัวเองอยู่ทุกคน, ใครที่พูดว่าอยากไปพระนิพพาน กำลังโกหกตัวเองอยู่ด้วยกันทุกคน. ไปดูให้ดี มันซ่อนอยู่ มันต้องจัดกันเสียใหม่ ให้ความอยากไปนิพพานนั้น เป็นความจริงขึ้นมาเสียก่อน คือไม่โกหกต่อพระนิพพาน.

โก ๑๘

บางคนจะฉงนว่า เอาคำว่า โก มาพูดทำไมใน เรื่องของบทพระธรรม. ในความหมายแรกตามคัมภีร์ มิลินทปัญหา สอนให้ภิกษุโยคาวจรทั้งหลาย เอาอย่างโก โกนี้มันมีคติอะไรบ้าง ท่านแจกไว้ดังนี้ :-

องค์ที่ ๑ ของโก คือมันชอบหลีกเร้นอยู่ในสมุทม ใน ปลักในแปลง ตามกาลสมัย. นี้ขอให้ภิกษุโยคาวจรนั้น ละ กิจการประจำวันบางอย่างเสียบ้าง แล้วก็ไปสู่ที่สงบเหมาะสม ที่จะกระทำความเพียร สมาธิภาวนาทางจิตใจ คือไม่ให้มัวแต่ ว่า ทำงานอยู่ในที่คลุกคลีอย่างเดียว, แต่นี้เราไหว้พระสวด มนต์ บิณฑบาต ปัดกวาดวัดอะไรก็ตาม มันเป็นเรื่องสังคม หรือคลุกคลี ก็ให้หลีกจากไอ้อย่างนี้เสียบ้างในบางเวลา ไปชุ่มทำสมาธิภาวนา เหมือนกับโกป่าที่มันหลีกไปกอกแปลง อยู่ในสมุทมพุ่มไม้ ในบางโอกาส.

องค์ที่ ๒ ของโก คือว่า ออกมาจากที่หลีกเร้นเช่นนั้น โดยสมัยโดยเวลา ก็อย่าอยู่ในที่เช่นนั้นตลอดไป ออกมาทำ กิจวัตรต่าง ๆ ตามเวลา.

องค์ที่ ๓ ของโก มันคู้ยเขี่ยดิน แล้วก็เลือกจิกกินแต่ สิ่งที่ควรกิน. ขอให้ภิกษุโยคาวจรนี้ อย่าลู่อำนาจแก่กิเลส

กินตะกละตะกลามเข้าไป โดยไม่ดูว่าเป็นอะไร ให้พิจารณา โดยบทปฏิบัติสงฆา โยนิโส ปิณฑปาต เป็นต้น. จะกินแต่อาหารที่บริสุทธิ์ในการได้มา คือว่าอย่าเลี้ยงชีวิตทุจริต, แล้วแม่ได้มา โดยสุจริตแล้ว ก็ต้องดูอาหารนี้มันควรกินหรือไม่ควรกิน กินเข้าไปแล้วมันส่งเสริมอะไร เป็นข้าศึกแก่จิตใจหรือไม่ อย่างนี้ก็เรียกว่า เลือกกิน. แล้วก็เลือกกินในลักษณะที่ว่าแต่พอดี อย่าให้เกินหรือเป็นส่วนเกิน อย่างที่เรียกว่า กินอาหารก็เหมือนกับน้ำมันหยอดเพลากะเรียน ให้มันลื่นไปเท่านั้น, หรือกินอาหารยิ่งกว่านั้นอย่างจำเป็นที่สุด ก็เหมือนกับว่าพ่อแม่จำใจกินเนื้อลูกที่ตายแล้วกลางทะเลทราย เพื่ออย่าให้ตัวต้องตายตามไปด้วย จะได้ออกมาจากทะเลทรายได้เท่านั้นเอง.

องค์ที่ ๔ ของไก่ ตาฟางในบางเวลา คือกลางคืนบางเวลาตามันฟาง มันไม่เห็นอะไร. ภิกษุโยคาวจรก็เหมือนกัน ควรจะมีเวลาที่ทำตาให้ฟางเสียบ้าง อย่าเที่ยวไปสอดสายดูนั่นดูนี่ ที่เป็นอโคจร ที่เป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ หรือทำให้บอดเสียเลย ในบางเวลาบางโอกาส โดยเฉพาะเมื่อกระทบอารมณ์ ที่เป็นที่ตั้งแห่งกิเลส ไม่ถือเอาทั้งโดยนิमित, ไม่ถือเอาทั้งโดยพยัญชนะ ไม่ให้เกิดกิเลสขึ้นมาได้ นี่เรียกว่าทำตาบอดเสียเลย, แล้วก็อาจจะเลยไปถึงว่า มีตาก็เหมือนตาบอด มีหูก็เหมือนหูหนวก มีลิ้นก็เหมือนกับคนใบ้เสีย อย่าไปพูดมันเลย บางโอกาสจะต้องทำอย่างนี้.

ดาจารย์โก'

๑) ทั้คนเรา เป็รียมกับขี้ไก่ ดูเ็นดี
มันไม่มีนอนไม่หลับ ไม่มีขี้
ไม่มีไรตงระสาทงระจื่อตัว
โรคจิตไม่มากแล้วกับไก่เ็นขี้ .

๒) คนเ็นโลกกินขี้ เ็นขี้เ็นขี้
พวกไก่มันไม่ต้อกินขี้เ็นขี้
หลับสนิทเ็นขี้เ็นขี้ ร้อยทั้งร้อย
เ็นขี้เ็นขี้เ็นขี้ เ็นขี้เ็นขี้เ็นขี้ .

๓) ได้เ็นคนเ็นขี้เ็นขี้เ็นขี้
คงจะเ็นขี้เ็นขี้เ็นขี้เ็นขี้
เ็นขี้เ็นขี้เ็นขี้เ็นขี้เ็นขี้
อยู่เ็นขี้เ็นขี้เ็นขี้เ็นขี้ .

น.ส.น.น.น.น.

นายเหนือหัว

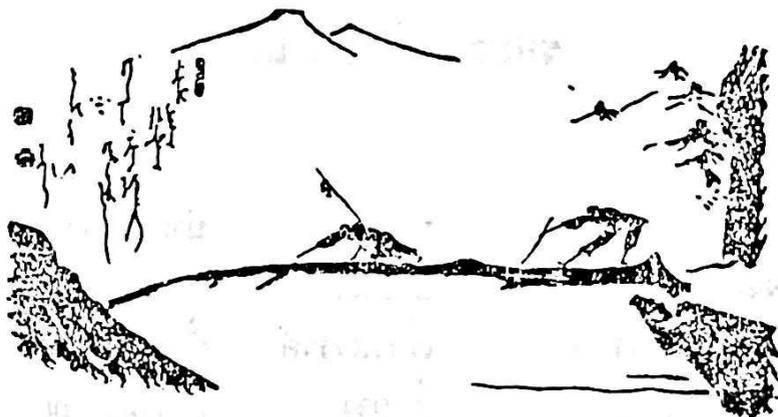
นายของตน	คนที่หนึ่ง	คือท้องปาก
ยามท่านอยาก	ท่านเรียกร้อง	ต้องรีบหา
มาป้อนท่าน	ให้ทัน	แก่เวลา
ท่านชื่อว่า	นาย“กิน”	เก่งสันดี

นายของตน	คนที่สอง	คือเนื้อหนัง
ท่านไม่ฟัง	เสียงใคร	ไฝ่เสียดสี
แต่ในเรื่อง	นุ่มเนื้อ	เหยื่อโลกีย์
ชื่อท่านมี	ว่านาย“กาม”	ตะกลามจริง

นายของตน	คนที่สาม	คือ หู หัว
เผ่ายกตัว	เรื่อยไป	คล้ายผีสิง
ทั้งยกหาง	แกว่งไกว	ไวกว่าลิง
มีชื่อพริ้ง	ว่านาย“เกียรติ”	ใครเกลียดเออยา

รสสวรรค์ นั้น เสพติด

อันลัทธิ	นานา	นำเวียนหัว
จงถอนตัว	ออกมา	เสียให้ห่าง
เรื่องพระเจ้า	เรื่องสวรรค์	นั้นเหมือนยาง
เป็นดั่งเหนียว	กั้นกาง	ดวงวิญญาน
เป็นกรงทอง	จองจำ	จำกัดเขต
นำทุเรศ	กลับรัก	เป็นหลักฐาน
ความหลุดพ้น	ไซ้อร่อย	เช่นอ้อยตาล
ทั้งไม่ลาน	ตาพราว	ราวเพชรพลอย
รสสวรรค์	นั้นเสพติด	พิษอม่ง
ถูกกั๊กซัง	ก็ไม่รู้	เหมือนปุ่หอย
อยู่แต่รู้	มิได้รู้	เรื่องนกน้อย
ที่บินลอย	เวหา	ว่าปานใด.

ความแก่

ความแก่ ขบ่อม ย่อมทลิ่ง ภาลมา
 ดับคชฆอล งามพิก ยี่บลลล, ภา
 วี่ลเีไต้ ใฝ่ล่ำ คลาหคล่ำมา
 กี่ลเียา แลลลลลลล ภาลลล ;

ภาลลลลลล ภาลลลลล ภาลลลลล
 ภาลลลลลล ภาลลลลล ภาลลลลล
 ภาลลลลลล ภาลลลลลล ภาลลลลลล
 ภาลลลลลล ภาลลลลลล ภาลลลลลล ๔

รายนามผู้บริจาคค่าพิมพ์

คุณ ประจ สมิติศิริ	๒๐,๐๐๐
พ.ญ. ดวงเดือน คงศักดิ์	๑๐,๐๐๐
คุณ ยุพิน อิศรางกูร ณ อยุธยา	๒,๐๐๐
คุณ ผ่องใส พันธุ์อำไพ	๕๐๐
คุณ พร็ัมเพรา ธรรมวิญญา	๕๐๐
คุณ สิริวรรณ จุฬากรณ์	๕๐๐
ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	๒๔,๙๒๒

พิมพ์ที่
จัดพิมพ์โดย

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการพิมพ์ กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

๑๐๐ ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๑

โทร. ๐๒-๒๕๖๒๖๖๖ โทรสาร ๐๒-๒๕๖๒๖๖๗

ปทานุกรมธรรมะสำหรับชาวบ้าน

- คำธรรมดาสำนัญบางคำ มีความหมายลึกซึ้งในภาษาธรรม.
- เรื่องกิน กาม เกียรตินี้ ถ้าควบคุมไม่ได้ จะนำความพินาศอย่างสูงสุดมาให้
- ความกลัวที่จะไม่ได้เป็นคนของพระพุทธเจ้า ทำให้มี ชนดิ และหิริ.
- จงพูดแต่ถ้อยคำที่เป็นกตภา, นอนเสียดีกว่าพูดเรื่องที่ไม่ควรพูด.
- ถ้าพูดจากันอยู่แต่กตาวัดดู ๑๐ แล้ว จะมีเดชมมาก ครอบงำได้หมด.
- ปัจจุบันที่ถูกต้อง มีอดีตเป็นครู มีอนาคตเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวัง.
- กรงในภาษาธรรม คือที่ซึ่งดวงวิญญาณของคน มีหลายชนิด.
- ทั้งกสิกรรม กสิชาติ และกสิยศ อาจจะเกิดวันหนึ่งหลายๆ ครั้ง ในคนๆ เดียว.
- กัปหนึ่ง คือ ความสำเร็จครั้งหนึ่ง, ปฏิจจสมุปบาทรอบหนึ่ง.
- ถ้าใช้หลักกาลามสูตรแล้ว จะไม่มงมาย ไม่ถูกหลอกหลวง ไม่เชื่อตามบุคคลอื่น.
- พระนิพพานเป็นสิ่งที่ให้เปล่า ผู้บรรลุนิพพานเหมือนได้กินเปล่า.
- ผู้ที่กินผิวกินเมื่อยโดยแท้จริง คือพระอรหันต์.
- การกินลมมีได้ทั้งทางกาย ทางจิต และทางวิญญาณ.
- กำจัดความอยากเสีย, เห็นสิ่งทั้งปวงเป็นเพียงสักว่าธาตุ แล้วจะเป็นผู้กินเวลา.
- กิริยาเป็นปกติภาวะของพระอรหันต์, คนธรรมดาส่วนมากก็อยู่ด้วยกิริยา.
- ทุกศาสนามุ่งหมายจะทำลายตัวกู โดยวิธีต่างๆ กัน.
- คนที่ชอบยกตัว เปรียบได้กับลาที่ร้องว่า กูเป็นโค.
- เกจิอาจารย์มีมาก ควรใช้กาลามสูตร และมหาปเทศ ก่อนที่จะเชื่อ.
- ธรรมะเหมือนกับเกลือ ป้องกันความเน่าบูดอันเกิดจากกิเลส.
- เกษม คือความปลอดภัยจากกิเลส, เกษมสูงสุด คือพระนิพพาน.
- ความวุ่นวายในโลกมาจากเรื่องกิน ไม่มากกินไป ก็น้อยกินไป.
- การปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของพระธรรมแล้ว จะได้แก้วสารพัดนึก.
- ระวัง จะเป็นนกกาเหว่าที่คดโกง โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว.
- โทหก คือคดโกงและหลอกหลวงในภาษาธรรม.
- ชอบหลีกเลี่ยง, ออกจากที่หลีกเลี่ยงเป็นบางเวลา, กินแต่สิ่งที่ควรกิน, ตาฟางในบางเวลา และไม่ยอมทิ้งรั้ง คือคติของไก่ที่ควรเอาอย่าง.